

काव्यमाला १०.

महाकविश्रीक्षेमेन्द्रविरचिता

समयमातृका ।

27Kh S
34

मूल्यं १० आणिकाः ।
REVISED
PRICE
Rs. 0.87

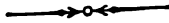
REVISED
PRICE
0.87

DATA ENTERED
CATALOGUED

**INDIAN INSTITUTE OF
ADVANCED STUDY
SIMLA**

KÂVYAMÂLÂ. 10.

THE
SAMAYAMÂTRIKÂ
OF
KSHEMENDRA.

EDITED
BY
PÂNDIT DURGÂPRASÂD
AND
KÂS'ÎNÂTH PÂNDURANG PARAB.

Second Edition.

PUBLISHED
BY
PÂNDURANG JÂWAJÎ,
PROPRIETOR OF THE "NIRNAYA-SAGAR" PRESS,
BOMBAY.

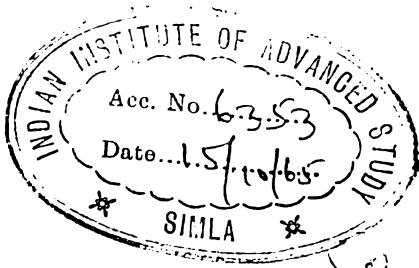
1925.

Price

LAL BANARSIDASS
DELHI

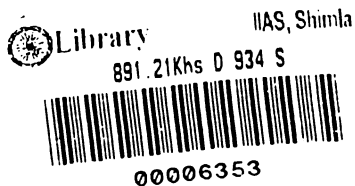
CATALOGUED

[All rights reserved by the publisher.]

PUBLISHER:—Pandurang Jawaji, } at the 'Nirnaya-sagar' Press,
PRINTER:—Ramchandra Yesu Shedge, } 26-28, Kolbhat Lane, Bombay.

S
891.202 1
K949 S

काव्यमाला. १०.

महाकविश्रीक्षेमेन्द्रविरचिता

समयमातृका ।

जयपुरमहाराजाश्रितेन पण्डितब्रजलालसूनुना पण्डित-
दुर्गाप्रसादेन, मुम्बापुरवासिना परबोपाह्व-
पाण्डुरङ्गात्मजकाशिनाथशर्मणा च
संशोधिता ।

द्वितीयावृत्तिः ।

सा च

मुम्बर्यां

पाण्डुरङ्ग जावजी

इत्येतैः स्वीये निर्णयसागराख्ययन्त्रालये मुद्रयित्वा प्रकाशिता ।

१९२५

काव्यमाला ।

महाकविश्रीक्षेमेन्द्रकृता समयमातृका ।

प्रथमः समयः ।

अनङ्गवातलाखेण जिता येन जगत्रयी ।
विचित्रशक्तये तस्मै नमः कुसुमधन्वने ॥ १ ॥
यस्या दुर्धरघोरवक्रकुहरे विश्वक्षये लक्ष्यते
क्षुब्धाब्धाविव लोलवालशफरी कुत्रापि लोकत्रयी ।
तामज्ञातविशालकालकलनां तैस्तैः पुराणैरपि
प्रौढां देहिसमूहमोहनमयीं कालीं करालां नुमः ॥ २ ॥
क्षेमेन्द्रेण रहस्यार्थमन्त्रतन्त्रोपयोगिनी ।
क्रियते वाररामाणामियं समयमातृका ॥ ३ ॥
अस्ति स्वस्तिमतां विलासवसतेः संभोगभङ्गीभुवः
केलिप्राङ्गणमङ्गनाकुलगुरोर्देवस्य शृङ्गारिणः ।
कश्मीरेषु पुरं परं प्रवरतालब्धाभिधाविश्रुतं
सौभाग्याभरणं महीवरतनोः संकेतसद्म श्रियः ॥ ४ ॥
यत्र त्रिनेत्रनेत्रामित्रस्तस्त्यक्त्वा जगत्रयीम् ।
पौरस्त्रीत्रिवलीकूले वसत्यसमसायकः ॥ ५ ॥
तत्राभूदभिभूतेन्दुद्युतिः कंदर्पदर्पभूः
कान्ता कलावतीनाम वेश्या वश्याञ्जनं दृशोः ॥ ६ ॥
कुचयोः कठिनत्वेन कुटिलत्वेन या भ्रुवोः ।
नेत्रयोः श्यामलत्वेन वेश्यावृत्तमदर्शयत् ॥ ७ ॥

सा हर्म्यशिखरारूढा कदाचिद्गणिकागुरुम् ।
 कामिनां नर्मसुहृदं ददर्श पथि नापितम् ॥ ८ ॥
 श्मश्रुराशीचितमुखं काचकाचरलोचनम् ।
 पीवरं तीरमण्डूकैर्मारजारमिव शारदम् ॥ ९ ॥
 विटानां केलिपटहं तप्तताम्रघटोपमम् ।
 दधानं रोममालान्तं स्थूलखल्वाटकपर्पम् ॥ १० ॥
 ताम्बूलघ्नीवनत्रासादुपरि क्षिप्तचक्षुषम् ।
 आनिनाय तमाहूय सा नेत्राञ्चलसंज्ञया ॥ ११ ॥
 स समभ्येत्य तां दृष्ट्वा चिन्तानिश्चललोचनाम् ।
 पप्रच्छ विस्मितः कृत्वा नर्मप्रणयसंवृतिम् ॥ १२ ॥

ध्यानालम्बनमाननं करतले व्यालम्बमानालकं
 लुप्तव्यञ्जनमञ्जनं नयनयोर्निःश्वासतान्तोऽघरः ।
 मौनक्लीवनिलीनकेलिविहगं निद्रायमाणं गृहे (?)
 वेषः प्रोषितयोषितां समुचितः कस्मादकस्मात्तव ॥ १३ ॥

किं मेखला मदनबन्धिवधूर्नितम्बे
 सुश्रोणि नैव बत गायति मङ्गलानि ।
 अङ्गं कृशाङ्गि किमनङ्गयशःप्रभेण
 कर्पूरचन्दनरसेन न लिप्तमेतत् ॥ १४ ॥
 प्राप्तं पुरः प्रचुरलाभमसंस्पृशन्ती
 भाविप्रभूतविभवाय कृताभियोगा ।
 किं केनचित्सुचिरसेवननिष्फलेन
 मिथ्योपचारवचनेन न वञ्चितासि ॥ १५ ॥
 लोभाद्गृहीतमविभाव्य भयं भवत्या
 दर्पात्प्रदर्शितमशङ्कितया सखीभिः ।
 दत्तं तवाप्रतिममाभरणं नृपाहं
 चौरैण किं प्रलपितं नगराधिपात्रे ॥ १६ ॥

दानोद्यतेन धनिकेन विशेषसङ्गा-
 त्सक्तोऽयमित्यथ शनैरवसायितेन ।
 लब्धान्तरस्वजनमित्रविरोधितेन
 किं त्वन्निकारकुपितेन कृतौ विवाहः ॥ १७ ॥
 दत्त्वा सकृत्तनुविभूषणमंशुकं वा
 यद्दानुबन्धविरलीकृतकामुकेन ।
 यक्षेण सर्वजनतासुखभूः प्रपेव
 तीक्ष्णेन भीरु किमु केनचिदावृतासि ॥ १८ ॥
 वित्तप्रदानविफलेन पलायमाना
 कौटिल्यचारुचटुला शफरीव तोये ।
 गूढं वशीकरणचूर्णमुचा कचेषु
 किं केनचिन्न कुहकेन वशीकृतासि ॥ १९ ॥
 निष्कासितुं हृदयसंचिततीव्रवैरे
 संदर्शितप्रकटकूटधनोपचारे ।
 लोभात्त्वयानपचयैः पुनरावृतेव (?)
 प्राप्तः किमु प्रसभमर्थवशादनर्थः ॥ २० ॥
 कैर्नित्यसंभवनिजं वणिजं त्यजन्त्या
 यान्त्या तृणज्वलनदीप्तिनियोगलक्ष्मीम् ।
 नष्टे ....वस्त्रविभवे विरते पुराणे
 जातस्तव स्तत्रकितोभयलाभभङ्गः (?) ॥ २१ ॥
 सिद्धः प्रयत्नविभवैः परितोषितस्य
 दातुं समुद्यतमतिः स्वयमर्थशास्त्रम् ।
 नीतस्तव प्रचुरमत्सरयान्यया किं
 गेहान्निधिर्बहुधनः स्वसखीमुखेन ॥ २२ ॥
 किं वावसादपदवीमतिवाह्य कष्टां
 लब्धाविकारविभवेन विवर्जितासि ।

किं मूर्च्छितासि विरतासि सुखोज्झितासि
 ध्यानावधानवधिरासि निमीलितासि ॥ २३ ॥
 अप्युद्दामव्यसनसरणेः संगमे कामुकानां
 भद्रं भद्रे भुवनजयिनस्त्वत्कलाकौशलस्य ।
 अप्युत्साहप्रचुरसुहृदः कामकेलीनिवासाः
 प्रौढोत्साहास्तव सुवदने स्वस्तिमन्तो विलासाः ॥२४॥
 इत्यादि तेन हितसंनिहितेन पृष्टा
 स्पृष्टा भृशं विभवभङ्गभयोद्भवेन ।
 सा तं जगाद सुखदुःखसहायभूतं
 चिन्ताविशेषविवशा बहुशः श्वसन्ती ॥ २५ ॥
 शृणु कङ्क ममानन्तां चिन्तां संतापकारिणीम् ।
 ययाहमवसीदामि ग्रीष्मग्लानेव मञ्जरी ॥ २६ ॥
 सा सखे करभग्रीवा मातुर्माता स्थिरस्थितिः ।
 व्याली गृहनिधानस्य हता वैद्याधमेन मे ॥ २७ ॥
 योऽसावद्यविद्याविद्वैद्यः सद्यः क्षयोद्यतः ।
 दर्पादातुरवित्तेन वृद्धोऽपि तरुणायते ॥ २८ ॥
 तेन रोगधराख्येन दत्ता रसवती मम ।
 त्रिभागशेषतां नीता लौल्यलोभोद्भवात्तया ॥ २९ ॥
 प्रपञ्चवञ्चनावैरात्सातेनातुरतां गता ।
 काञ्चन्या पञ्चतां नीता पश्यन्ती काञ्चनं जगत् ॥ ३० ॥
 हिरण्यवर्णां वसुधां तस्मिन्नन्तक्षणेऽपि सा ।
 दृष्ट्वा मामब्रवीद्वत्से गृह्यतां गृह्यतामिति ॥ ३१ ॥
 ततस्तस्यामतीतायां गृहं मे शून्यतां गतम् ।
 पराभवास्पदीभूतं कामुकैः स्वेच्छया वृतम् ॥ ३२ ॥
 रिक्तः शक्तो न निर्याति नाम्नोत्यवसरं धनी ।
 शून्यशालेव पथिकैर्निरुद्धा कामुकैरहम् ॥ ३३ ॥

तस्माद्विदेशं गच्छामि नेच्छाम्युच्छृङ्खलां स्थितिम् ।
 कथं रक्तविरक्तानां तुल्या स्वायत्ततां सहे ॥ ३४ ॥
 इत्युद्धाप्यदृशस्तस्याः प्रलापं वृद्धनापितः ।
 आकर्ष्य तां समाश्रास्य सोच्छ्वासं प्रत्यभाषत ॥ ३५ ॥
 भवत्या वित्तलोभेन निर्विचारतया परम् ।
 भिषग्दुष्टभुजंगोऽसौ स्वयमेव प्रवेशितः ॥ ३६ ॥
 जनन्यो हि हतास्तेन वेश्यानां पथ्ययुक्तिभिः ।
 किं कुट्टनीकृतान्तोऽसौ वैद्यो न विदितस्तव ॥ ३७ ॥
 स रोगिमृगवर्गाणां मृगयानिर्गतः पथि ।
 इत्यादिभिः स्तुतिपदैर्विटचेटैः प्रणम्यते ॥ ३८ ॥
 'यमाय धर्मराजाय मृत्यवे चान्तकाय च ।
 वैवस्वताय कालाय सर्वप्राणहराय च ॥ ३९ ॥'
 अधुना दुःखमुत्सृज्य मनः स्थित्यै विधीयताम् ।
 कृत्रिमः क्रियतां गेहे रक्षायै जननीजनः ॥ ४० ॥
 व्याघ्रीव कुट्टनी यत्र रक्तपानामिषैषिणी ।
 नास्ते तत्र प्रगल्भन्ते जम्बुका इव कामुकाः ॥ ४१ ॥
 यत्र तत्र निमग्नानां वेश्यानां जननीं विना ।
 संध्ययोर्दिवसस्यापि मुहूर्तार्धस्य न क्षणः ॥ ४२ ॥
 न भवत्येव धूर्तस्य वेश्यावेश्मन्यमातृके ।
 चुल्लीसुप्तस्य हेमन्ते मार्जारस्येव निर्गमः ॥ ४३ ॥
 प्रविष्टा कुट्टनीहीनगृहं क्षीणपटा विटाः ।
 गाथाः पठन्ति गायन्ति व्ययद्रविणमर्थिताः ॥ ४४ ॥
 अकण्टका पुष्पमही वेशयोषिदमातृका ।
 मन्त्रिहीना च राज्यश्रीर्भुज्यते विटचेटकैः ॥ ४५ ॥
 अयं पीनस्तनाभोगसौभाग्यविभवोचितः ।
 द्रविणोपार्जनस्यैव कालः कुवलयेक्षणे ॥ ४६ ॥

खला इवातिचपलाः कृतालिङ्गनसंगमाः ।

न गताः पुनरायान्ति बाले यौवनवासराः ॥ ४७ ॥

प्रथम..... ।

.....नां पुष्पवतीनां लतानां च ॥ ४८ ॥

तस्मान्मानिनि कापि हेमकुसुमारामोच्चयाय त्वया

माता तावदनेककूटकुटिला काचित्समन्विष्यताम् ।

एताः सुभ्रु भवन्ति यौवनभरारम्भे विजृम्भाम्भुवो

वेश्यानां हि नियोगिनामिव शरत्काले घनाः संपदः ॥ ४९ ॥

अस्त्येव सा बहुतराङ्गवती तुलेव

कालस्य सर्वजनपण्यपरिग्रहेषु ।

क्षिप्रप्रकृष्टपलकल्पनया ययासौ

भागी कृतः परिमितत्वमुपैति मेरुः ॥ ५० ॥

यासौ रामामलयजलतागाढसंरोधलीला

निर्यन्त्राणां नियमजननी भोगिनां मन्त्रमुद्रा ।

विश्वं यस्याः फलकलनया लक्ष्यतामेति पाणौ

तस्या जन्मक्रमपरिगतं श्रूयतां वृत्तमेतत् ॥ ५१ ॥

तद्वृत्तमात्रश्रवणेन कोऽपि संजायते बुद्धिविशेषलाभः ।

तयोपदेशे स्वयमेव दत्ते भवत्यसौ हस्तगता त्रिलोकी ॥ ५२ ॥

इति श्रीव्यासदासापराख्यक्षेमेन्द्रनिर्मितायां समयमातृकायां चिन्तापरिप्रश्नो नाम
प्रथमः समयः ।

द्वितीयः समयः ।

अथ दत्तावधानायां कलावत्यां यथाविधि ।

कथामकथयत्कङ्कः कुट्टन्याः कपटाश्रयाम् ॥ १ ॥

सर्वभक्षां नमस्कृत्य तामेव भवभैरवीम् ।

वदामि चरितं तस्याः कुक्षौ यस्या जगत्रयी ॥ २ ॥

परिहासपुरे पूर्वं पान्थावसथपालिका ।

वभूव भूमिका नाम..... ॥ ३ ॥

.....कन्यका ।

जाता घरद्वमालायामर्धघर्घटिकाभिधा ॥ ४ ॥

सा वर्धमाना सुमुखी पौरैः पर्वसु पूजिता ।

तद्गृहेष्वकरोच्चौरी पूजाभाजनसंक्षयम् ॥ ५ ॥

सप्तवर्षेव सा लोभाद्वाक्प्रौढा हृदतोरणे ।

जनन्या पण्यतां नीता लोके जालवघाभिधाम् ॥ ६ ॥

सुवृत्तशङ्खलतिका सकूटकुचकञ्चुका ।

कामुकाराधनं चक्रे चुम्बनालिङ्गनेन सा ॥ ७ ॥

कुङ्कुमार्थी वणिकसूनुरथ तेनाययौ युवा ।

सुन्दरः पूर्णिको नाम पूर्णवर्णसुवर्णवान् ॥ ८ ॥

सभायां नेत्रवलनालोलभ्रूलास्यविभ्रमैः ।

कृष्टः कौतुकवान्भेजे चपलासंगमं निशि ॥ ९ ॥

सा तस्य क्षैब्यसुप्तस्य निशि कण्ठावलम्बिनी ।

निगीर्य शनकैः सर्वं कर्णाभरणकाञ्चनम् ॥ १० ॥

अङ्गुलीभ्यः समाकृष्य हेमवालकवालिकाः ।

चौरग्रस्तेव चुक्रोश हा हतासीति सखनम् ॥ ११ ॥

प्रतिबुद्धोऽथ सहसा स तया मुषितो वणिक् ।

वाससाच्छादितशिरा ययौ खजनलज्जितः ॥ १२ ॥

ततः सा यौवनवती रुचिराभरणाम्बरा ।

उवास शंकरपुरे महूणेति कृताभिधा ॥ १३ ॥

भूरिभाग्यभरैः सक्ता सा कामिकुसुमोच्चये ।

लेभे संभोगविश्रान्ति न रजन्यां न वासरे ॥ १४ ॥

निर्गच्छतां प्रविशतां प्रतिपालयतां बहिः ।

वभूव तद्गृहे संख्या न शुनामिव कामिनाम् ॥ १५ ॥

कूपे प्रपायामुद्याने सूदपौष्पिकवेश्मसु ।

सखीगृहे च तुल्याप्तान्सा सिषेवेऽहि कामुकान् ॥ १६ ॥

क्षपारम्भे क्षीवं शिशुकमिव निक्षिप्य शयने
 जगामान्यं तस्मिन्सुरतघननिद्रापरमपि ।
 निशाशेषे शूलाकुलनिजसखीवेश्मगमना-
 पदेशेनान्यं सा सततमगमत्स्वक्रयभरे ॥ १७ ॥
 नानावहारकुपितैः सान्विष्टा सुभगैर्भृशम् ।
 पलायमाना गुप्तेषु तस्थौ कामुकवेश्ममु ॥ १८ ॥
 ततः प्रासादपालेन नन्दिसोमेन सा निशि ।
 गौरीगर्भगृहं रात्रौ रागान्धेन प्रवेशिता ॥ १९ ॥
 निःश्वासनिद्रया तस्मिन्प्रयाते काष्ठभूतताम् ।
 देवाङ्करणं सर्वं सा गृहीत्वा ययौ जवात् ॥ २० ॥
 ततः समरसिंहस्य डामरस्यावरुद्धिका ।
 भूत्वा नागरिकानाम प्रतापपुरवासिनः ॥ २१ ॥
 प्रभूतपिशिताहारसंभारैः स्थूलतां गता ।
 सा तस्य भीमसेनस्य हिडिम्बेवाभवत्प्रिया ॥ २२ ॥
 सर्वस्वस्वामिभावं सा संप्राप्ता तस्य रागिणः ।
 प्रेरणं बन्धुयुद्धेषु विदधे निधनैषिणी ॥ २३ ॥
 हते पितृव्रजे तस्मिन्बद्धमूला परं गृहे ।
 साभूदप्रपुत्रस्य श्रीसिंहस्यावरुद्धिका ॥ २४ ॥
 विगलद्यौवना यूनः सा सपत्नीजिगीषया ।
 चकार तस्य स्वीकारं वशीकरणमूलकैः ॥ २५ ॥
 मत्स्ययूषघृतक्षीरपलाण्डुलशुनादिभिः ।
 प्रत्यायनप्रसक्ताभूद्यौवनस्य प्रियस्य सा ॥ २६ ॥
 अथ भूपभयात्तस्य प्रत्यासत्तेऽथ भूतपे (?) ।
 भूरि द्रविणमादाय साविशन्नगरान्तरम् ॥ २७ ॥
 ततस्तनुतरस्वच्छवसना विनतानना ।
 रण्डा मृगवती नाम साभूत्स्पर्शस्पृहामही ॥ २८ ॥

सदा सुरेश्वरीं गत्वा शतधारातटे चिरम् ।
 तिलवालुकदर्भाङ्गा सा चक्रे पितृतर्पणम् ॥ २९ ॥
 तत्र बन्धुरसाराख्यमश्वारोहं महाधनम् ।
 तीर्थस्थिता सा जग्राह मत्स्यं बक्रवधूरिव ॥ ३० ॥
 गृहं मुष्ट्या गृहीत्वेव चित्तग्रहणकोविदा ।
 सर्वायव्यकार्येषु सैव तस्याभवद्विभुः ॥ ३१ ॥
 मासेन सा गते तस्मिन्पञ्चतां बहुसंचये ।
 तस्थौ पादाववष्टभ्य तस्यानुगमनोद्यता ॥ ३२ ॥
 तद्धान्धवैर्वार्यमाणा मिथ्यैवारब्धदुर्ग्रहा ।
 धैर्यावष्टम्भगम्भीरमुवाचार्याङ्गनेव सा ॥ ३३ ॥
 कुले महति वैधव्यं वैधव्ये शीलविप्लवः ।
 शीलभ्रंशे वियोगोऽयं वह्निना मम यास्यति ॥ ३४ ॥
 इत्युक्त्वा तीव्रसंकल्पनिश्चलाश्ममयीव सा ।
 तद्विज्ञावाप्तहर्षेण सत्त्वव्यक्तिमिवावहत् ॥ ३५ ॥
 ततस्तद्भविणस्वाम्यं राजादेशादवाप्य सा ।
 प्रार्थिता राजपुरुषैस्तस्थौ लीलावलम्बिनी ॥ ३६ ॥
 अथाश्वशालादिविरं स्वीकृत्य रतिवाडवम् ।
 सा चक्रे जीवलोकस्य स्वनामपरिवर्तनम् ॥ ३७ ॥
 तल्लाभसेवया नित्यं सा तस्य स्नानकोष्ठके ।
 विलासस्खलितालापैर्दिविरस्याहरन्मनः ॥ ३८ ॥
 कृत्वा लुण्ठिष्ठ दिवसमखिलं भूरिभूर्जप्रयोगै-
 र्भुक्त्वा पीत्वा निशि बहुतरं कुम्भकर्णायमानः ।
 प्रातः स्नानव्यतिकरकलादम्भसंभावनाभू-
 र्माद्यं दाहं नयति दिविरः शान्तिमन्तर्जलेन ॥ ३९ ॥
 प्रवृद्धापरपुत्राथ दिविराराधनव्रता ।
 निखिलं जीवलोकं सा विक्रीय धनमाददे ॥ ४० ॥

सा वेश्मविक्रयादाने पुत्रैराकृष्य वारिते ।
 गत्वाधिकरणं चक्रे मठिभट्टोपसेवनम् ॥ ४१ ॥
 उत्क्रोचारब्धसंघट्टैर्भट्टैः कूटरथादिभिः ।
 सादिष्टाभीष्टसंपत्तिर्जग्राह जयपट्टकम् ॥ ४२ ॥
 गृहं विक्रीय सर्वस्वं गृहीत्वा पुत्रशङ्किनी ।
 सा चित्रवेषप्रच्छन्ना ययौ शाक्तमठाश्रयम् ॥ ४३ ॥
 कृष्णीकृतश्वेतकचा रङ्गाभ्यङ्गेन भूयसा ।
 .....र्जलेव सा तत्र नवपण्याङ्गनाभवत् ॥ ४४ ॥
 चलित्वाभ्यागता .....वणिग्वधूः ।
 इति तस्याः प्रवादेन बभूवाधिकविक्रयः ॥ ४५ ॥
 सत्यासत्यकथातत्त्वमविचार्यैव धावति ।
 गतानुगतिकत्वेन प्रवादप्रणयी जनः ॥ ४६ ॥
 क्षीणजिह्वाधरकरा कोषपानेन कामिनाम् ।
 छिन्नाङ्गुलिः सा जैग्राह रागवेलां पुनः पुनः ॥ ४७ ॥
 सा चौरद्रविणादानाद्गृहीता शठचेटकैः ।
 प्रत्यक्षापहववती सुबद्धा बन्धने धृता ॥ ४८ ॥
 तत्र बन्धनपालेन भुजंगाख्येन संगता ।
 निर्विकल्पसुखा चक्रे मत्स्यापूपमधुक्षयम् ॥ ४९ ॥
 साथ बन्धनपालस्य गाढालिङ्गनसंगमे ।
 क्षीबस्य चुम्बनासक्ता जिहां चिच्छेद मुक्तये ॥ ५० ॥
 सा जिह्वाछेदनिःसंज्ञं तमाक्रन्दविवर्जितम् ।
 स्त्रीवेषं स्वांशुकैः कृत्वा जगामोत्क्षिप्तशृङ्खला ॥ ५१ ॥
 सा भग्ननिगडा प्राप्य रजन्यां विजयेश्वरम् ।
 महामात्यसुतास्तीति जैगादानुपमाभिधाम् ॥ ५२ ॥

१. 'प्रत्ययी' इति पाठः. २. 'जगृहे' इति पाठः. ३. 'जगादानसमाभिधाम्'.
 इति पाठः.

सा तत्र भोगमित्रस्य प्रीत्या रत्नैरवाकिरत् ।
 पुराणचित्ररूपस्य यौवनस्यारूपशेषताम् ॥ ५३ ॥
 यत्नोत्क्षिप्तकुचा कचायततया.....करे
 बद्धापाटलपट्टकेन सरलस्थूलञ्जनव्यञ्जना ।
 नासार्धावधि वाससा च वदनं संछाद्य विद्याधरी
 केयं नूतननिर्गतेति विदधे सा मुग्धसंमोहनम् ॥ ५४ ॥
 तामेकवारं दृष्ट्वैव नग्नां प्रथमकौतुकात् ।
 पथापि तेन वैरस्यान्न कश्चित्पुनराययौ ॥ ५५ ॥
 शीतशालेव शिशिरे दीपमालेव वासरे ।
 जीर्णा निर्मात्यमालेव वेश्या कस्योपयुज्यते ॥ ५६ ॥
 सा तत्र ग्राहकाभावान्मृष्यन्ती पथिकांश्चलान् ।
 संधायामञ्चलाकर्षेः स्वरूपभाटीमयाचत ॥ ५७ ॥
 तपस्विनी शिखाख्या सा सङ्गं चक्रे तपस्विना ।
 तत्र भैरवसोमेन भिक्षाभक्तार्धदायिना ॥ ५८ ॥
 भस्मस्मेरशरीरसंचितरुचिर्दत्ताक्षिजीवाञ्जना
 विभ्राणा स्फटिकाक्षसूत्रममलं वैचित्र्यमित्रं गले ।
 निःसंकोचनिलीनकञ्चुककचत्सुस्तब्धवाहुस्तनी
 साभूत्क्षोभविधायिनी हतधियां भिक्षाक्षणे निर्गता ॥ ५९ ॥
 जाते तत्राथ दुर्भिक्षे भिक्षाभक्तेऽतिदुर्लभे ।
 सा रात्रौ देवमात्रादि ययौ हत्वा तपस्विनः ॥ ६० ॥
 सा कृत्याश्रमकं गत्वा विहारं हारितस्थितिः ।
 भिक्षुकी वज्रघण्टाख्या बभूव ध्याननिश्चला ॥ ६१ ॥
 पात्रं तत्र गुणोचितं करतले कृत्वाथ भिक्षास्पदं
 जीर्णं कामुककूटरागसदृशं काषायमादाय सा ।
 चक्रे मुण्डनमण्डनं परिणमत्कूष्माण्डखण्डोपमं
 पिण्डास्थै विटटक्कनापरिचयश्रेणीविहारं शिरः ॥ ६२ ॥

पट्टी मण्डलशिक्षायै प्रणतानां सदैव सा ।
 गृहे गृहे कुलस्त्रीणां ददौ दौःशील्यदेशनाम् ॥ ६३ ॥
 वश्यप्रयोगैर्वेश्यानां वणिजामृद्धिवर्धनैः ।
 मन्त्रवादेन मूर्खाणां सा परं पूज्यतां ययौ ॥ ६४ ॥
 तत्रोपासकदासेन मङ्गलाख्येन संगता ।
 सा गर्भं दम्भभोगानां मूर्ते विघ्नमिवादधे ॥ ६५ ॥
 विच्छिन्ने पिण्डपाते सा लम्बमानमहोदरी ।
 प्रसूता धर्ममुत्सृज्य जगाम नगरं पुनः ॥ ६६ ॥
 कूटकेशवती तत्र चित्रसेनस्य मन्त्रिणः ।
 पुत्रजन्मनि सा पुण्यैः पत्न्या धात्री प्रवेशिता ॥ ६७ ॥
 सार्धक्षीराभिधा धात्री सिंहपादवृसीस्थिता ।
 बालोत्सङ्गा गृहं सर्वं ग्रासीकर्तुमिवैक्षत ॥ ६८ ॥
 क्षीरसंक्षयरक्षायै संप्राप्तसरसाशना ।
 सा मान्त्रिभवने धात्रा धात्री पात्रीकृता श्रियः ॥ ६९ ॥
 कण्ठे विद्रुममालिका श्रवणयोस्ताडीयुगं राजतं
 स्थूलस्थूलविभक्तिसक्तवटकप्रौग्भारभाजौ भुजौ ।
 गुल्फास्फालविलम्बिकम्बलघनारम्भा नितम्बस्थली
 धात्र्याः संभृतभोजनैरभिनवीभूतं पुराणं वपुः ॥ ७० ॥
 ततस्तदपचारेण शिशौ जातज्वरे व्यधात् ।
 वैद्यदत्तोपवासा सा मत्स्यसूपपरिक्षयम् ॥ ७१ ॥
 पानीयं विनिवारणीयमहितं भक्तस्य वार्तेव का
 द्वित्राण्येव दिनानि धैत्रिद्वयया धात्रीरसः पीयताम् ।
 जीवत्वेष शिशुर्भजस्व विविधैरस्योत्सवैः संपदं
 वैद्येनेति निवेद्यमानमकरोत्सा सर्वमेवाश्रुतम् ॥ ७२ ॥
 दृष्ट्वा तत्रातुरं बालं तृणवत्सुतरागिणी ।
 सा ययौ निर्दया रात्रौ गृहीत्वा हेमसूतिकाम् ॥ ७३ ॥

१. 'स्थालस्थूल' इति पाठः. २ 'प्राग्भाव' इति पाठः. ३. 'धातृद्वयया' इति पाठः.

ततः प्रत्यन्तविषये प्रभूतच्छागगोचरा ।
 ख्याता धनवती नाम स्फीतां चक्रे गृहस्थितिम् ॥ ७४ ॥
 साथ मेघापघातेन तस्मिन्पशुधने वने ।
 स्वकाय इव सापाये याते चर्मावशेषताम् ॥ ७५ ॥
 गृहीत्वा पशुपालस्य स्थूलं निक्षेपकम्बलम् ।
 गत्वावन्तिपुरं चक्रे ताराख्यापूपविक्रयम् ॥ ७६ ॥
 क्रीत्वा गणेशनैवेद्यमण्डकानां करण्डकम् ।
 पुनः पाकोष्मणा नित्यमकरोद्विक्रयं पथि ॥ ७७ ॥
 सांभुङ्क्ते गृहनारीणां प्रभूतोज्जामतण्डुलम् ।
 प्रभूतलाभलुब्धानां मूलस्यापि परिक्षयः ॥ ७८ ॥
 पान्थकन्यां घृताभ्यक्तां कृत्वा कुंशलिकाभिधा ।
 मिथ्यासन्नविवाहार्थमयाचत गृहे गृहे ॥ ७९ ॥
 ततः सा पैञ्जिका नाम द्यूतशालापुरःस्थिता ।
 कपटाक्षशलाकानामकरोद्गूढविक्रयम् ॥ ८० ॥
 सा पौष्पिकी मुकुलिका कृत्वा निर्मात्यविक्रयम् ।
 देवप्रासादपालानां मूल्यं भुक्त्वा ययौ निशि ॥ ८१ ॥
 ग्रामयात्रासु सा वारिसन्नदात्री हिमाभिधा ।
 रङ्गप्रेक्षणबालानां निनाय वलयादिकम् ॥ ८२ ॥
 सा नक्षत्रपरावृत्तिं कृत्वा षट्पाष्टकेष्वपि ।
 विवाहेष्वकरोद्यत्नं वर्णाख्या कूटवर्णनैः ॥ ८३ ॥
 गणविज्ञानिका मुग्धप्रत्ययैः ख्यातिमाययौ ।
 नामाभिज्ञानमात्रज्ञा न तु चौरान्विवेद सा ॥ ८४ ॥
 भावसिद्धयभिधाना सा देवतावेशधारिणी ।
 उपहारान्प्रयच्छेति वदन्ती नावदत्परम् ॥ ८५ ॥

१. 'सा भुक्त्वा' इति पाठः. २. 'प्रभूतो ज्ञानमण्डलम्' इति पाठः. ३. 'कुलशिकाभि-
 धा' इति पाठः. ४. 'पेचिका' इति पाठः. ५. 'वारिसत्त्वधात्री' इति पाठः.

तत उन्मत्तिका भूत्वा सा नमालिङ्गिता श्वभिः ।
 कुम्भादेवीति विख्याता प्राप पूजापरम्पराम् ॥ ८६ ॥
 क्षिप्रोपदेशलुब्धेन कुलदासेन मन्त्रिणा ।
 सार्चिता प्रययौ हत्वा पूजाराजतभाजनम् ॥ ८७ ॥
 साथ तक्षकयात्रायां चलहण्ठा दिनत्रयम् ।
 करूपपाली कलानाम विदधे मद्यविक्रयम् ॥ ८८ ॥
 कटिघण्टाभिधानस्य सा क्षीबस्य तपस्विनः ।
 रात्रौ तत्र प्रसुप्तस्य घण्टाः सप्त समाददे ॥ ८९ ॥
 ततः सा भूरिघत्तूरमधुना नष्टचेतसाम् ।
 पान्थानां सर्वमादाय निशि शूरपुरं ययौ ॥ ९० ॥
 एवं कृत्वा लवणसरणौ भारिकं भर्तृसंज्ञं
 तस्मिन्निद्रावशमुपगते रात्रिमन्यैः क्षिपन्ती ।
 प्रातर्बद्धा पृथुकटितटं संकटे दीर्घदाम्ना
 मूर्ध्ना भारं दिवसमखिल सा विलासैरुवाह ॥ ९१ ॥
 निःशुष्कैरतटैर्महाहिमपथैरुल्लङ्घ्य घोरान्गिरी-
 न्बम्बानाम दिनावसानसमये मौन्याङ्गनारूपिणी ।
 हेमन्ते वसनावगुण्ठितमुखी पञ्चालधारामठे
 शीतार्ता घनलम्बकम्बलवती चक्रे स्पृहां कातरा ॥ ९२ ॥
 साथ सत्यवती नाम वृद्धा ब्राह्मण्यवादिनी ।
 बभ्राम सागरद्वीपरशनाभरणां भुवम् ॥ ९३ ॥
 क्वचिद्योगकथाभिज्ञा क्वचिन्मासोपवासिनी ।
 क्वचितीर्थार्थिनी मिथ्या सा परं पूज्यतां ययौ ॥ ९४ ॥
 वेधधूँननधूपेन मूर्खश्रद्धाविधायिनी ।
 महतीं प्रतिपत्तिं सा लेभे भूपतिवेश्मसु ॥ ९५ ॥

१. 'युभिः' इति पाठः. २ 'सत्याङ्गना' इति पाठः. ३. 'स्पृहाकारता' इति पाठः.

४. 'धूपन' इति पाठः.

सेनास्तम्भं करिष्यामि राज्ञां कृत्वेति वर्णनम् ।
 भुक्त्वा हेम ययौ रात्रौ प्रत्यासन्ने रणोद्यमे ॥ ९६ ॥
 केदाराम्बुगयाश्राद्धगङ्गास्नानादिवादिनी ।
 तत्फलं बन्धमार्धाय सार्थेभ्यः साग्रहीद्धनम् ॥ ९७ ॥
 नष्टच्छायोपदेशार्थं सार्थिता पथि दस्युभिः ।
 रूढा शिबिकया वर्षं प्रपलाय्य ययौ ततः ॥ ९८ ॥
 चीनानकानामण्डानि साथ रुद्राक्षसंज्ञया ।
 ददौ मूल्येन शिष्याणां रुद्राक्षाधिक्यवादिनी ॥ ९९ ॥
 विलसिद्धिधृतश्रद्धागृहीताभरणाम्बरान् ।
 सा चिक्षेपान्धकूपेषु पातालललनोत्सुकान् ॥ १०० ॥
 अङ्गविद्धविषासीति सुस्निग्धविषगण्डकैः ।
 सा बन्ध गले मालां विषजाङ्गुलिकाभिधा ॥ १०१ ॥
 शुल्कस्थानेषु सर्वेषु शौलिककेभ्यः स्वभावतः ।
 मुहूर्तमोहनं पुष्पं सा दत्त्वा स्वेच्छया ययौ ॥ १०२ ॥
 वर्षाणां मे सहस्रं गतमधिकतरं वेद्यहं धातुवादं
 सिद्धो मे वाक्प्रपञ्चः करतलकलितं त्रैपुरं कामतत्त्वम् ।
 उर्वर्यां गर्वखर्वीकृतसकलगुरुग्रामभक्त्या तयास्या-
 मित्याख्यानेन नीताश्वरणतललिहृष्टकुराः कुकुरत्वम् ॥ १०३ ॥
 पूजासज्जा भजन्ते जयनुतिषु नतिं दिक्षुं काम्बोजभोजाः
 सेवाशुष्कास्तुरुष्काः परिचरणरसे किं च चीर्णाः प्रलीनाः ।
 उत्कण्ठार्तास्त्रिगर्ताः परिचरणविधौ पीडयन्त्येव गौडा
 दम्भारम्भेण तस्या विदधति कुसुमोत्सङ्गतामङ्गवङ्गाः ॥ १०४ ॥
 भ्रान्त्वा महीं जलनिधिप्रथितामशेषां
 मायाविनीतिविदिताविरतोन्नतिः सा ।

१. 'आदाय' इति पाठः. २. 'दीनानकानां' इति पाठः. ३. 'मुहूर्ते योहरं' इति पाठः. ४. 'शर्वखर्वी-' इति पाठः. ५. 'भिक्षुकाम्बोजभोगाः' इति पाठः. ६. 'मीनाः' इति पाठः.

प्राप्ता पुनर्निजपदं तनुवीरशेषा

क्षीणोऽपि देहमिव कस्त्यजति स्वदेशम् ॥ १०५ ॥

सा सर्वदेशपरिशीलितवेषभाषा

प्रभ्रष्टभूपतिसुताहमिति ब्रुवाणा ।

छिन्नाङ्गुलिर्दशनखण्डितनासिकाग्रा

लालाटनीलतिलकैर्विदिता ममैव ॥ १०६ ॥

सा चेत्प्रकीर्णधनगेहनिधानसर्पा

गृह्णाति लोभजननी जननीपदं ते ।

तत्कामिलोकसकलार्थसमृद्धिमेतां

यत्नाद्विना सुतनु हस्तगतामवैहि ॥ १०७ ॥

तस्मात्तामहमेव कूटकुटिलां गत्वा स्वयं त्वत्कृते

सर्वज्ञां सकलार्थसार्थसरणेः सिद्धौ समभ्यर्थये ।

किं किं वा कथयामि सैव जगतीं जानाति जेतुं धिया

नास्त्यन्या गतिरित्युदीर्य हितकृत्पूर्णा ययौ नापितः ॥ १०८ ॥

इति श्रीत्र्यासदासापराख्यक्षेमेन्द्रनिर्मितायां समयमातृकायां चरितोपन्यासो नाम
द्वितीयः समयः ।

तृतीयः समयः ।

अथ सर्वार्थजननीं जननीं वेशयोषिताम् ।

मित्रे स्वभावमलिनामानेतुं गन्तुमुद्यते ॥ १ ॥

संकोचक्लेशसंजातां शूरतामिव रागिणाम् ।

आसन्नश्रीवियोगानां स्वापग्लानिरजायत ॥ २ ॥

शनैर्दिनघने क्षीणे स्वल्पशेषाम्बरः परम् ।

अलम्बत क्षणं रागी संध्याधाम्नि दिनेश्वरः ॥ ३ ॥

संध्यया क्षिप्ररागिण्या निरस्तः परितापवान् ।

नीरोगः सागरजले चिक्षेप तपनस्तनुम् ॥ ४ ॥

१. 'रजनी' इति पाठः. २. 'निरागः' इति पाठः.

ततस्तिमिरसंभारैर्वारामाप्रसाधने ।

कृष्णागुरुभरोद्भूतधूपधूमोद्गमायितम् ॥ ५ ॥

यामिनीकामिनीकीर्णकेशपाशोपमं तमः ।

दीपचम्पकमालाभिर्विश्रान्तिनियमं ययौ ॥ ६ ॥

अथ स्वर्वेशवनितासापह्यकलहच्युतम् ।

अदृश्यत शशाङ्गार्धं दन्तपत्रमिवाम्बरे ॥ ७ ॥

रजनीरमणीकान्ते दिनान्ते तुहिनत्विषि ।

उदिते मुदिते लोके बभूव मदनोत्सवः ॥ ८ ॥

भुक्तां सहस्रकरसंपदमम्बरश्रीः

कृत्वा जनस्मरणमात्रदशावशेषाम् ।

वेश्येव काममनपेक्षितपक्षपाता

क्षिप्रं शशाङ्गविभवाभरणा बभूव ॥ ९ ॥

ततः कर्तुं प्रवृत्तेषु वेश्यावेशमाग्रवर्त्मसु ।

विटेषु मधुलुब्धेषु निर्व्यापारं गतागतम् ॥ १० ॥

द्वाराग्रदत्तकर्णासु ग्रहणग्रहणेऽसया ।

कुट्टनीषु तृणापातेऽप्युन्मुखीषु मुहुर्मुहुः ॥ ११ ॥

दिनकामुकनिर्मात्यमाल्यताम्बूलिनीं भुवम् ।

संमृज्य सज्जशय्यासु वेश्यास्वन्यप्रतीक्षया ॥ १२ ॥

आस्तीर्यमाणखट्वान्तः किङ्किणीकाणसंज्ञया ।

पारावतेषु विरुतैर्ब्रजत्सु स्मरबन्दिताम् ॥ १३ ॥

गृहीतस्योपरि कथं गृह्यते ग्रहणं पुनः ।

पूर्वं किं नागतोऽसीति वदन्तीष्वपरासु च ॥ १४ ॥

उदरावद्धवसनैर्जटाग्रन्थिनिपीडनम् ।

कुर्वाणैर्वारकलहे प्रारब्धे शैठदेशिकैः ॥ १५ ॥

स्वयं मात्रा च युगपद्गृहीते ग्रहणद्वये ।

वारे प्राप्ते तृतीये च यान्तीष्वन्यास्वदर्शनम् ॥ १६ ॥

अनायाते परिचिते प्रत्याख्याते नवागते ।
 उभयभ्रंशशोकेन सीदन्तीष्वपरासु च ॥ १७ ॥
 भुक्तोज्झितानामन्यासु पुनः प्राप्तार्थसंपदाम् ।
 जननीं दुर्जनीकृत्य कुर्वाणासु प्रसादनम् ॥ १८ ॥
 यदि त्वां सा सुजननी न जानीयात्सुधामयम् ।
 अभविष्यदुपायो मे तत्कोऽसौ प्राणधारणे ॥ १९ ॥
 नित्यावहारकुपितं सर्वार्थैरुपकारिणम् ।
 ऋजुमावर्जयन्तीषु विदग्धासुतवैरिषु(?) ॥ २० ॥
 अन्यनाम्ना प्रविष्टानां कलहे कूटकामिनाम् ।
 कुट्टनीषु रटन्तीषु घण्टारणरणोत्कटम् ॥ २१ ॥
 प्रसुप्तकटकक्षीवक्षीणक्षुद्राभृते गृहे ।
 सखीभवनमन्यासु यान्तीष्वादाय कामुकम् ॥ २२ ॥
 बालमार्जारिकाह्वानव्याजेनान्यासु वर्त्मनि ।
 कटाक्षैः कलयन्तीषु दूरात्कामुकमामिषम् ॥ २३ ॥
 एकः स्थितोऽन्तः प्राप्तोऽन्यः परस्याद्यैव दुर्ग्रहः ।
 किं करोमीति जननीं पृच्छन्तीष्वपरासु च ॥ २४ ॥
 निशा दीर्घा नवः कामी तनयेयं कनीयसी ।
 व्यत्येति कालहाराय वृद्धावर्गे कथोद्यते ॥ २५ ॥
 नःज्ञाताद्ब्रह्मते भाटी चरन्ति म्लेच्छगायनाः ।
 इत्यन्यासु वदन्तीषु शून्यशय्यासु लज्जया ॥ २६ ॥
 आयाते वार्यमाणेऽपि निर्माने क्षीणकामुके ।
 व्याजकुक्षिशिरःशूलाक्रन्दिनीषु परासु च ॥ २७ ॥
 मुग्धकामुकमित्राणां स्वेच्छया व्ययकारिणाम् ।
 प्रस्तुते स्थिरलाभाय कुट्टनीभिर्गुणस्तवे ॥ २८ ॥

१. 'दण्डं' इति पाठः. २. 'स्वास्तवैरिषु' इति पाठः. ३. 'हते', 'वृते' इति पाठः.
 ४. 'व्यत्येति' इति पाठः.

लज्जामहे वयं स्वल्पधनेनेति विभाविनि ।

गण्यमाने दशगुणे धूर्तैः प्रथमकामिनाम् ॥ २९ ॥

प्रवाससक्तेरधिकारिसूनोः स्थितावरुद्धा तनया ममेति ।

काचिद्बदन्ती विजने विगूह्य जग्राह भाटीं त्रिगुणां समृद्धात् ॥ ३० ॥

अल्पं ममैतद्बुहितुर्न योग्यं न च क्षणोऽस्ति त्वमदृष्टपूर्वः ।

इति ब्रुवाणापि विटं पटान्ते गाढं गृहीत्वा न मुमोच काचित् ॥ ३१ ॥

अमात्यपुत्रेण सुताय नीता क्षमस्व रात्रिं प्रणयान्ममैकाम् ।

उक्त्वेति काचिज्जरती चकार रिक्तस्य सक्तस्य च विप्रलम्भम् ॥ ३२ ॥

दातव्यं न ददाति वारविरहे टक्कोऽद्य लब्धस्थलः

क्रूरः सैन्यपतिः प्रयाति रिपुतां सधैव वारं विना ।

वृत्तिर्देवगृहात्कथं नु दिविरे वारोज्जिते लभ्यते

वाटीपेटकवारतां गतवती प्रोवाच काचित्सखीम् ॥ ३३ ॥

अन्यास्ताः सखि कूटपाशनिचयैराकृष्टमुग्धश्रियः

कुर्मः किं वयमेव वञ्चनकलां जात्या न जानीमहे ।

सद्भावे सततं स्वभावविमुखः सर्वाभिशङ्की जनो

वाक्यैः काचिदिति प्रकाशमकरोत्सक्तार्जवावर्जनम् ॥ ३४ ॥

.....सकलैव सा रसवती नीता क्षणेन क्षपा

पापेन क्षपितं दिनं निशि तया शय्यावहारः कृतः ।

इत्युद्वेगपरिग्रहग्लपितधीः पृष्टः सहासैर्विटै-

र्व्याचष्टे कटुकुट्टनीकुटिलतामक्लिष्टकूटां विटः ॥ ३५ ॥

नासद्देहप्रवेशः सगुणजनकथाकेलिमात्रोपचारै-

र्व्यापारारम्भसारप्रवसदवसरे वासरे कामुकानाम् ।

वृत्तिर्वृत्तानुरोधात्कथमपि विदिताद्ब्रुवते यामवत्या

इत्युच्चैः काचिदूचे बहुगतगणिकावर्गैर्वोपशान्त्यै ॥ ३६ ॥

कुरु तरलिके हारं कण्ठे गृहाण मनोहरे

वलययुगलं लीले लोलां विलोकय मेखलाम् ।

भज मलयजं चित्रे रात्रिः प्रयाति कठोरता-
मिति चतुरताचार्यस्तासां बभूव सखीजनः ॥ ३७ ॥

इति श्रीव्यासदासापराख्यक्षेमेन्द्रनिर्मितायां समयमातृकायां प्रदोषवेश्यालापवर्णनं
तृतीयः समयः ।

चतुर्थः समयः ।

अस्मिन्नवसरे धूर्तवार्तालीना सुकुट्टनी ।
नापिताख्येन तमसा रजनीव सहाययौ ॥ १ ॥
अस्थियन्नशिरातन्त्री लीनाम्नोदरकृत्तिका ।
शुष्ककायकरङ्गाङ्गावृतेव कटपूतना ॥ २ ॥
वहन्ती सुबहुच्छिद्रं शरीरं चर्मबन्धनम् ।
अन्तर्गतजगद्ध्याजशिक्षाशकुनिपञ्जरम् ॥ ३ ॥
सर्वस्वग्रहणेनापि लम्बमानमुखी सदा ।
तुलेवाङ्गसहस्राङ्गा त्रैलोक्यतुलने कलेः ॥ ४ ॥
समा समधने पापे सपापाधमगाधमे ।
धात्रा कृत्रिमरागस्य स्वरमालेव निर्मिता ॥ ५ ॥
सुस्पष्टदृष्टदीर्घोन्नदशना भीषणाकृतिः ।
प्रसवक्रूरकोपेन संस्थितास्थिरता शुनी ॥ ६ ॥
उल्लकवदना काकग्रीवा मार्जारलोचना ।
निर्मिता प्राणिनामङ्गरिव नित्यविरोधिनाम् ॥ ७ ॥
वेश्यावनैकपालिन्या यया रागमहाव्रते ।
कृता कामुकलोकस्य खट्वाङ्गशरणा तनुः ॥ ८ ॥
सक्ताश्रुपातजननीं तां विलोक्य कलावती ।
अभिचारहुतस्याग्नेः कालीं धूमशिखामिव ॥ ९ ॥
ससंभ्रमोत्थिता तस्याः कृत्वा चरणवन्दनम् ।
दत्त्वा निजासनं चक्रे स्तुतिं पूजापुरःसराम् ॥ १० ॥

१. 'शाखाशकुनि' इति पाठः. २. 'चापि' इति पाठः. ३. 'समदने' इति पाठः.

वेश्योपदेशविषये चतुराननत्वा-

न्मायाप्रपञ्चनिचयेन जनार्दनत्वात् ।

रिक्तप्रसक्तकलहैरतिभैरवत्वा-

त्सर्गस्थितिक्षयविघातृगुणा त्वमेव ॥ ११ ॥

उद्भिन्नयौवनमनोहररूपशोभा-

संभाविताभिनवभोगमनोभवानाम् ।

एणीदृशां त्वदुपदेशविवर्जितानां

मातर्भवन्ति नहि नाम समीहितार्थाः ॥ १२ ॥

तस्माद्भजस्व परिकल्पितपुत्रिकां मां

भक्तामनन्यशरणां शरणं प्रपन्नान् ।

आत्मार्पणप्रणयिनां नवदर्शनेऽपि

जात्यैव पेशलघियः सदया भवन्ति ॥ १३ ॥

इत्यर्थिता कलावत्याः प्रत्यासन्नसुखस्थितिः ।

मैनुष्यामिषकङ्काली कङ्काली तामभाषत ॥ १४ ॥

संक्रान्तहृदयस्नेहा निःशूलप्रसवोद्भवा ।

गर्भभारं विना पुत्रि त्वं सुताभिमता मम ॥ १५ ॥

कङ्केन जन्मसुहृदा त्वदर्थमहमर्थिता ।

स्यूतेयं मे विटच्छिन्ना नासा येन पुनः पुनः ॥ १६ ॥

पात्रं मदुपदेशस्य त्वमेव त्रिदशोचिता ।

सद्भित्तिलिखितं चित्रं चित्रतामेति नेत्रयोः ॥ १७ ॥

श्रूयतां प्रथमं पुत्रि भूत्यै यत्कथयाम्यहम् ।

कलाकोषं तु कालेन नित्याभ्यासादवाप्स्यसि ॥ १८ ॥

न कुलेन न शीलेन न रूपेण न विद्यया ।

जीविताभ्यधिकं बुद्धिलभ्यं धनमवाप्यते ॥ १९ ॥

प्रायेण जगति प्रज्ञा नाना.....स्ति कस्यचित् ।

इयतीं जगतीं वेद्मि पूर्णामूर्णायुभिर्जडैः ॥ २० ॥

१. 'संतुष्टा' इति पाठः. २. 'उत्सवाः' इति पाठः. ३. 'जनैः' इति पाठः.

३ सम०

Acc. No.....

Date 63

अज्ञातकालोचितकर्मयोगा रोगा इवाहर्निशपच्यमानाः ।

जगत्रये देवमनुष्यनागाः प्रज्ञादरिद्राः खलु सर्वे एव ॥ २१ ॥

ज्येष्ठेन तावत्परमेष्ठिनैव विचारशून्येन कृतं किमेतत् ।

यत्कामिनीपीनपयोधराणां विद्युद्विलोला किल यौवनश्रीः ॥ २२ ॥

का नाम बुद्धिहीनस्य विधेरस्ति विदग्धता ।

कूष्माण्डानां न यश्चक्रे तैलमूर्णां च दन्तिनाम् ॥ २३ ॥

रत्नार्थिना जलनिधौ मधुसूदनेन

क्लेशः किलाद्रिवलनप्रभवोऽनुभूतः ।

किं सैव पूर्वमखिलार्थविलुण्ठनाय

कान्ताकृतिः कपटकाममयी न सृष्टा ॥ २४ ॥

निद्रा महीभारपरिग्रहश्च श्रीसंश्रयत्वं परयाचनं च ।

अत्युन्नतत्वं गुणहीनता च किं युक्तमेतत्पुरुषोत्तमस्य ॥ २५ ॥

कृशः शशी गणा नम्रा भार्या वस्त्रार्धहारिणी ।

शंभोर्धनपतिप्रीतिर्न विद्मः कोपयुज्यते ॥ २६ ॥

भस्माङ्गः प्रकटं विभर्ति ललनां योऽङ्गे स किं युक्तकृ-

त्रिःसङ्गः सततं गणेषु रमते यः किं स सत्यव्रतः ।

यः सक्तः परमेश्वरोऽपि वृषभृद्भर्गे स किं नीतिमा-

न्गोप्यां यः कुटिलां कलां स्फुटतया घत्ते स किं धीघनः ॥ २७ ॥

किं कामिनीप्रणयिना दिननायकेन

संशातितं भ्रमकृता कृतिना स्वतेजः ।

अर्थेन किं न विहिताभिमुखा मृगाक्षी

वित्तेन तीक्ष्णतरमप्यबला सहेत ॥ २८ ॥

चन्द्रस्येश्वरसेवया कृशतनोः क्षैण्यं न निर्मूलितं

मानी मूर्ध्नि जडः स्थितः कथमिव प्राप्नोति संपूर्णताम् ।

वृद्ध्यर्थी यदि किं करोति चरणोपान्ते न तस्यास्पदं

हन्त्येव स्वसमीहितं गुणमदादुच्चैः स्थितिः सेवकः ॥ २९ ॥

यातः प्रतारयितुमीश्वरमङ्गानायां
 मारः पुरा किमिति कार्मुकवाणपाणिः ।
 नाग्रे ततान वनितागुणवर्णनानां
 यत्सौ...तेन नियतं विननाश मूर्खः ॥ ३० ॥

रक्तोऽप्यशोकविटपी परपुष्टबन्धोः
 प्राप्नोति यस्य विभवे चरणप्रहारम् ।
 तस्मै समृद्धिसचिवैर्मधुपैर्निपत्य
 धूर्तैर्निपीतमघवे मघवे नमोऽस्तु ॥ ३१ ॥

स्वाम्यं सर्वजगत्सु दिव्यमुनयस्तत्रोचिता मन्त्रिणो
 राष्ट्रं स्वर्गमही महामणिगुरुः कोषः सुधाम्भोनिधिः ।
 दुर्गं मेरुशिरः स्वसैन्यममराः श्रीमान्मुरारिः सुहृ-
 त्सा बुद्धिर्विबुधाधिपस्य तु यया व्याप्तं भगाङ्कैर्वपुः ॥ ३२ ॥

लुब्धस्याफलकालकूटकटुकक्रोधस्य निस्तेजसः
 सर्वाक्रान्तिनिपीडितस्य जलधेर्दातुं प्रवृत्तस्य ते ।
 संख्यातीतसमस्तरत्नवसतेर्मूर्खाः किमेतावता
 मोहादेकगजाश्वपादपसुरामात्रेण तुष्टाः सुराः ॥ ३३ ॥
 रामेण हेमहरिणाहरणोत्सुकेन
 कूटाक्षकेलिसरणेन युधिष्ठिरेण ।
 ईर्ष्यारुषा द्विजरुषा जनमेजयेन
 दत्तः परं मनुजवर्त्मनि मौग्ध्यसेतुः ॥ ३४ ॥

नागैस्ताक्षर्यसमर्पितं तदमृतं यत्नश्रमैर्दुर्लभं
 नो पीतं न विलोकितं न पिहितं मोहात्परं हारितम् ।
 तस्मान्नास्ति जगत्रयेऽपि विमलः प्रज्ञाकणः कस्यचि-
 त्सर्वः प्राक्तनजन्मकर्म...वशादर्थोद्यमे धावति ॥ ३५ ॥
 एवं जडेषु लोकेषु स्त्रीषु मुग्धासु का कथा ।
 बुद्धिहीनप्रसादेन जीवामः केवलं वयम् ॥ ३६ ॥

मुग्धः प्रत्ययमायाति प्रत्यक्षेऽप्यन्यथा कृते ।
 मायाप्रपञ्चसारश्च वेश्यानां विभवोद्भवः ॥ ३७ ॥
 पुरा मंठरकाख्यस्य मया पाणौ द्विजन्मनः ।
 ताम्बूलकल्ककलितं ष्ठीवितं हास्यलीलया ॥ ३८ ॥
 मुग्धस्ततोऽवमानेन सोऽभिजातोऽभिमानवान् ।
 जनसंसदि जज्वाल क्रोधादात्मवधोद्यतः ॥ ३९ ॥
 साधो धातुप्रकोपेन मिथ्या पश्यसि विभ्रमम् ।
 न मया ष्ठीवितं किञ्चिद्धितौ पाणिः प्रमृज्यताम् ॥ ४० ॥
 जात्या चर्ममयं चक्षुस्तस्मिन्कः प्रत्ययस्तव ।
 मम सद्भावशीलायाः प्रमाणं वचनं न किम् ॥ ४१ ॥
 इत्युक्त्वा तीव्रशपथैर्गलहस्तादिवादनैः ।
 स मया प्रकृतिं नीतस्तथेति प्रत्ययं ययौ ॥ ४२ ॥
 पदे पदे जगत्यस्मिन्निधिर्देवेन निर्मितः ।
 विटचारणवेश्यानां बुद्धिहीनावलम्बनम् ॥ ४३ ॥
 नवयौवनकाले मे गृहं विप्रसुतः पुरा ।
 विवेश रात्रिभोगाय नाम्ना शंकरवाहनः ॥ ४४ ॥
 शाण्ठ्यादिवातिकठिनं पीनं प्रथमयौवनम् ।
 तं ब्रह्मचारिणं दृष्ट्वा सोद्वेगाहमचिन्तयम् ॥ ४५ ॥
 कठिनोऽयं निशा दीर्घा क्षपिता कामुकैरहम् ।
 तस्माद्भोगावहारोऽस्य मया कार्यः प्रयत्नतः ॥ ४६ ॥
 इति संचिन्त्य सुचिरं मया तैस्तैः कथाक्रमैः ।
 आसन्नशय्यावसरे यामः पूर्वोऽतिवाहितः ॥ ४७ ॥
 आस्तां किमन्यद्वक्तव्यं श्रुतमेतदितस्ततः ।
 पतिता नेत्रयोर्निद्रेत्युवाच स पुनः पुनः ॥ ४८ ॥
 कथाबन्धेऽथ विरते तत्संगमनिवृत्तये ।
 शूलापदेशेन मया कृतः कृतकनिःस्वनः ॥ ४९ ॥

सोऽथ मुग्धः प्रकृत्यैव सत्यप्रत्ययमोहितः ।
 चक्रे शूलोपशान्त्यै मे चक्रे सर्वाङ्गमर्दनम् ॥ ५० ॥
 सादरं मृद्यमानेषु तेनाङ्गेषु शनैः शनैः ।
 प्रययौ सोपरोधेव क्षणदा क्षणवन्मम ॥ ५१ ॥
 ततः प्रभाते तद्भोगवञ्चने चिन्तितं मया ।
 पशुबुद्धिर्वराकोऽयं मया शूलेन वाहितः ॥ ५२ ॥
 अनेन मेघमुग्धेन दत्ता भाटी चतुर्गुणा ।
 भोगावहारन्यायेन ध्रुवं तामनुयाचते ॥ ५३ ॥
 तस्मादर्षे रतिस्पृष्टीकार्यस्तावद्यथा तथा ।
 न्यायाय सुरतोच्छिष्टं कथं समुपसर्पति ॥ ५४ ॥
 इति ध्यात्वाहमारब्धरतिभोगा क्षपाक्षये ।
 प्रीत्येवाकरवं तस्य पण्यानृण्याय चुम्बनम् ॥ ५५ ॥
 आरूढरतियत्रो मे शूलक्लेशकृपाकुलः ।
 अलं मत्संगमेनेति सानुरोधोऽवदत्स माम् ॥ ५६ ॥
 आवर्जनाय तस्याथ निर्व्याजार्जवचेतसः ।
 मया मिथ्या प्रियालापैर्विहितो रञ्जनक्रमः ॥ ५७ ॥
 अहो बतामृतस्पर्शस्तवाङ्गेषु विभाव्यते ।
 अधुनैव मया दृष्टं यस्य प्रत्यक्षलक्षणम् ॥ ५८ ॥
 गूढाङ्गेन त्वया स्पृष्टे ममास्मिन् रमणस्थले ।
 न जाने क्व गतं शूलं मत्पुण्यैस्त्वमिहागतः ॥ ५९ ॥
 इति श्रुत्वैव मद्वाक्यं सहसा साश्रुलोचनः ।
 रत्यर्धरवितः शोकात्सोऽन्तः सानुशयः परम् ॥ ६० ॥
 निजं वक्षो ललाटं च ताडयित्वा स पाणिना ।
 हा कष्टं हा हतोऽस्मीति वदन्मामिदमब्रवीत् ॥ ६१ ॥
 पूर्वं नैतन्मया ज्ञातं यन्मदङ्गसमागमः ।
 शूलं हरति नारीणां मणिमन्नौषधादिवत् ॥ ६२ ॥

१. 'जङ्गे' इति पाठः. २ 'ईषदतिस्पृष्टीकार्यः' इति पाठः.

मन्दपुण्यस्य जननी वात्सल्यजननी मम ।
 सुचिरस्थायिना भद्रे शूलेन निघनं गता ॥ ६३ ॥
 विदितोऽयं प्रकारश्चेदभविष्यदसंशयः ।
 तज्जनन्या वियोगो मे नाभविष्यद्विचेतसः ॥ ६४ ॥
 इत्युक्त्वा वञ्चितोऽस्मीति स रुदित्वा विनिर्ययौ ।
 पुरुषाकारसंदिग्धनिर्विषाणवृषोपमः ॥ ६५ ॥

नित्यं भोजनमैथुनप्रणयिनस्त्यक्तान्यकार्याः परं
 लोकेऽस्मिन्गलगर्तमात्रसुखिनः सन्त्येव शून्याशयाः ।
 ये मेषप्रतिमाः क्षयोद्यतमतेः सर्वस्वहर्तुः क्षणा-
 दाप्तस्येव विनिक्षिपन्ति नितरां निःशङ्कमङ्गे शिरः ॥ ६६ ॥
 इत्यबुद्धिघनाधाननिघानैर्विविधोदयैः ।
 कूटपण्यैरसामान्यैस्तारुण्यमतिवाह्यते ॥ ६७ ॥
 असत्येनैव जीवन्ति वेश्याः सत्यविवर्जिताः ।
 एताः सत्येन नश्यन्ति मद्येनेव कुलाङ्गनाः ॥ ६८ ॥

सत्यं विनाशाय पराङ्गनानामसत्यसारा गणिकागणश्रीः ।
 सत्येन वेश्या किल दृष्टसारा दरिद्रशाला इव कस्य सेव्याः ॥ ६९ ॥
 दानेन नश्यति वणिङ्गश्यति सत्येन सर्वथा वेश्या ।
 नश्यति विनयेन गुरुर्नश्यति कृपया च कायस्थः ॥ ७० ॥
 वेश्याजनस्य कितवस्येव वञ्चनमायया ।
 अहो वैदग्ध्यमित्युक्त्वा परोऽपि परितुष्यति ॥ ७१ ॥
 पुराहं पृथिवीमेतां भ्रान्त्वा जलधिमेखलाम् ।
 प्राप्ता वेश्यास्पदं लोभात्पुरं पाटलिपुत्रकम् ॥ ७२ ॥
 कुट्टन्यस्तत्र सर्वज्ञा दृष्ट्वा मामरूपकौशलाम् ।
 जहसुः सखनं येन ह्रीताहं क्षमामिवाविशम् ॥ ७३ ॥
 ततस्तेनावमानेन गणेशायतनाग्रतः ।
 स्थिता कृतोपवासाहमहंकारविवर्जिता ॥ ७४ ॥

अथ स्वप्ने गणेनाहं पृष्टा शंकरसूनुना ।

उपवासाः कियन्तस्ते प्राप्ता इति पुनः पुनः ॥ ७५ ॥

स मयाभिहितः कूटकृतप्राणान्तचेष्टया ।

मासद्वयमतिक्रान्तं व्रतादनशनस्य मे ॥ ७६ ॥

तच्छ्रुत्वा स स्मितमुखः सर्वज्ञः प्राह मां गणः ।

अहो व्रतेऽपि स्वप्नेऽपि नासत्यादस्ति ते च्युतिः ॥ ७७ ॥

परितुष्टोऽस्मि ते भद्रे निश्चलासत्यनिश्चयात् ।

महामायामयकला लब्धभोगा भविष्यसि ॥ ७८ ॥

गणेशानुचरः पूर्वमिति मह्यं वरं ददौ ।

असत्येनैव वेश्यानां भवन्ति धनसंपदः ॥ ७९ ॥

धनप्रधानं जनजीवभूतं लोकेषु तत्रापि विशेषयोगात् ।

जनाभिसारप्रतिपत्तिभाजां महीभुजां वेशमृगीदृशां च ॥ ८० ॥

धनेन लभ्यते प्रज्ञा प्रज्ञया लभ्यते धनम् ।

प्रज्ञार्थौ जीवलोकेऽस्मिन्परस्परनिबन्धनौ ॥ ८१ ॥

ईश्वरः स जगत्पूज्यः स वाग्मी चतुराननः ।

यस्यास्ति द्रविणं लोके स एव पुरुषोत्तमः ॥ ८२ ॥

स एवाहृदयो राहुरलसः स शनैश्वरः ।

वक्रः कुजन्मा सततं वित्तं यस्य न विद्यते ॥ ८३ ॥

सुजातस्य प्रयातस्य माङ्गल्यस्पृहणीयताम् ।

धनिकस्य विकारोऽपि क्षीवस्येव जनप्रियः ॥ ८४ ॥

धनिनश्चन्दनस्येव सच्छायस्य मनोमुषः ।

निष्फलस्यापि लोकोऽयं संपर्कं बहुमन्यते ॥ ८५ ॥

निस्त्रिंशा अपि सस्नेहा भवन्ति श्रीमतः परम् ।

स्वकेशा अपि निःस्वानां निःस्नेहा यान्ति रूक्षताम् ॥ ८६ ॥

सेव्यः कविबुधादीनां गुरुः शूरकलावताम् ।

गतिप्रदोऽर्थवानेव व्योममार्गं इवोन्नतः ॥ ८७ ॥

विक्रीय स्वगुणं निःस्वः स्वयं मांसमिव द्विजः ।
 सद्यः पतति निःसत्त्वः पतितः केन पूज्यते ॥ ८८ ॥
 गुणिनां चित्तवैकल्याद्गुणा निर्गुणवाञ्छया ।
 हृदयेष्वेव सीदन्ति विधवानामिव स्तनाः ॥ ८९ ॥

विद्वद्धिः परिवारिताः सगुणतामायान्ति विचैर्नराः
 शूरत्वं सुभटैः कुलोन्नततरैः प्रख्यातसद्वंशताम् ।
 तस्माद्विचसमाश्रये गुणगणे वित्ते च नान्याश्रये
 वित्तं वित्तमनन्यचित्तनियताः संपन्नमित्तं नुमः ॥ ९० ॥

अम्लानमाल्याभरणाम्बरस्य वराङ्गनानन्दनमन्दिरस्य ।
 नित्यप्रकाशोत्सवसेवितस्य स्वर्गस्य वित्तस्य च को विशेषः ॥ ९१ ॥
 अशेषदोषापगमप्रकाशमित्रागमोत्साहमहोत्सवार्हम् ।
 विकासशोभां जनयत्यजस्रं घनं जनानां दिनमम्बुजानाम् ॥ ९२ ॥

वित्तेनाभिजनी गुणी परिजनी मानी प्रमाणीकृतः
 सद्भिर्जन्तुरुपैति साधुपदवीं किं वा बहु ब्रूमेह ।
 वित्तेन व्रततीर्थसार्थसरणक्लेशाभियोगं विना
 तीर्थन्ते ततपातकव्यतिकरास्ते ब्रह्महत्यादयः ॥ ९३ ॥
 श्रूयतां यत्पुरा वृत्तं वाराणस्यां स्वयं मया ।
 श्रुतं विश्रुतसत्त्वस्य चरितं गृहमेधिनः ॥ ९४ ॥
 तत्राभवद्बृहपतिर्धरातलघनाधिपः ।
 द्विजन्मा श्रीधरो नाम महाब्धिरिव रत्नवान् ॥ ९५ ॥
 अर्थिकल्पतरोस्तस्य राजार्हवरभोजनैः ।
 अवारितमभूद्देहे भोज्यसत्रं सदार्थिनाम् ॥ ९६ ॥
 तस्य विप्रसहस्रेषु भुञ्जानेषु सदा गृहे ।
 लोके युधिष्ठिरकथा श्लथादरकथां ययौ ॥ ९७ ॥
 ततः कदाचिदाचारनिधेस्तस्य समाययौ ।
 नियतात्मा यतिर्गेहं ज्ञानात्मा नाम दिव्यधीः ॥ ९८ ॥

स पूज्यः पूजितस्तेन श्रद्धयोपनिमन्त्रितः ।
 पाकशालां ययौ द्रष्टुं भक्ष्यराशिशतान्विताम् ॥ ९९ ॥
 तत्रापश्यत्स सर्वान्नव्यञ्जनादिगणोपरि ।
 सितयज्ञोपवीताङ्गं लम्बमानतनुं शवम् ॥ १०० ॥
 स्रवद्भिस्तस्य गात्रेभ्यः सूक्ष्मशोणितबिन्दुभिः ।
 अन्नं सर्वजनादृष्टैः सिच्यमानं ददर्श सः ॥ १०१ ॥
 दृष्ट्वा तदतिबीभत्सं घृणासंकुचिताशयः ।
 संस्पृष्टकर्णः स ययौ ततस्तूर्णमलक्षितः ॥ १०२ ॥
 अथ संवत्सरे याते पुनरभ्येत्य कौतुकात् ।
 सोऽपश्यन्मांसहीनं तत्स्नायुबद्धं कलेवरम् ॥ १०३ ॥
 शिरामुखशतैस्तस्य क्लिन्नस्नेहकणैश्चितम् ।
 स दृष्ट्वा भोज्यमगमज्जुगुप्सामीलितेक्षणः ॥ १०४ ॥
 वर्षेण पुनरायातः सोऽस्थिशेषशवस्रुतैः ।
 अन्नव्यञ्जनमद्राक्षीद्व्याप्तं द्वित्रैर्वसाकणैः ॥ १०५ ॥
 कौतुकाद्द्वत्सरे याते सोऽपश्यत्पुनरागतः ।
 कपालशेषकलनादन्नोपरि रजश्च्युतम् ॥ १०६ ॥
 षड्भिर्मांसैरथायातः शुद्धं शवविवर्जितम् ।
 रम्यं महानसं दृष्ट्वा पुरोहितमुवाच सः ॥ १०७ ॥
 अहो गृहपतेरस्य महासन्नेन पातकम् ।
 क्षीणमल्पेन कालेन लीढं याचककोटिभिः ॥ १०८ ॥
 बभूव पूर्वपुरुषोपार्जितास्य गृहाश्रया ।
 ब्रह्महत्या शतवती सात्र दानात्क्षयं गता ॥ १०९ ॥
 यैस्तस्य भवने भुक्तं तैस्तत्पापं समाहृतम् ।
 पापमन्नाश्रयं पुंसां भोक्तारमुपसर्पति ॥ ११० ॥
 ब्रह्महत्या भवस्यापि या बभूव भयप्रदा ।
 घनेन क्षपिता सेयमहोघनमहोघनम् ॥ १११ ॥

इत्युक्त्वा स शिलापट्टे लिखित्वा श्लोकमादरात् ।
 पुरोहितेनार्च्यमानः प्रययौ ज्ञानलोचनः ॥ ११२ ॥
 वाच्यमानः स विद्वद्भिः कस्तवाद्भुतवादिभिः (?) ।
 श्लोकार्थगौरवरसान्मया तत्र स्वयं श्रुतः ॥ ११३ ॥
 शमयति चित्तं पापं शापं विलुम्पति दुःसहं

कलयति कुलं कल्याणानां कलङ्ककणोज्झितम् ।

धनमकलुषं तीर्थं पुंसां तदेव महत्तपः

सुकृतनिधये श्रद्धाधाम्ने धनाय नमो नमः ॥ ११४ ॥

एतदाकर्ण्य युक्तार्थमर्थस्तुतिमयं मया ।

नीतं [द]शापदेशानां समये सारतन्नताम् ॥ ११५ ॥

कुरु चित्तार्जनं तूर्णं.....भवति योषिता ।

नै यौवनसहायोऽयं तनये कायविक्रमः ॥ ११६ ॥

तनुवल्लीवसन्तश्रीर्वदनेन्दुशरन्निशा ।

पयोधरोद्गमप्रावृट् चपला यौवनद्युतिः ॥ ११७ ॥

तारुण्ये तरले सुभूर्भ्रमद्भ्रमद्भ्रमविभ्रमे ।

स्त्रीणां पीनस्तनाभोगा भोगा द्वित्रिदिनोत्सवः ॥ ११८ ॥

अयं मुखसरोरुहभ्रमरविभ्रमः सुभ्रुवां

कुचस्थलकुरङ्गकः पृथुनितम्बलीलाशिखी ।

न यौवनमदोदयश्चरति चारुकान्तिच्छटा-

कुलत्रिवलिकूलिनीपुलिनराजहंसश्चिरम् ॥ ११९ ॥

आलानमुन्मूल्य सुखाभिधानं तारुण्यनागे गमनोद्यतेऽस्मिन् ।

पलायते कामिगणेऽङ्गनानां विमर्दभीत्येव कुचाः पतन्ति ॥ १२० ॥

युवतितटिनीप्रावृट्कालः सपीनपयोधरः

कृतमदभरारम्भः कामी विलासशिखण्डिनाम् ।

मदनपवनालोल.....

.....॥१२१॥

क्रीडावल्लीकुसुमसमये रागपद्माकरार्के

दर्पोद्याने वदनशशभृत्कौमुदीकार्तिकेऽस्मिन् ।

याते मुग्धद्रविणतुल्या यौवने कामिमित्रे

पण्यस्त्रीणां व्रजति सहसा दुर्दशाशेषतां श्रीः ॥ १२२ ॥

न तु यौवनमात्रेण लभन्ते ललनाः श्रियम् ।

भोगार्हा वृद्धकरिणी तरुणी हरिणी वने ॥ १२३ ॥

रूपवत्यद्भुतासीति कान्ते त्याज्यस्त्वया मदः ।

वने मयूराः शुष्यन्ति वलिमश्नन्ति वायसाः ॥ १२४ ॥

पूर्णां वक्रचलां..... ते जनाः ।

क्षीणोऽपि वृद्धिमायाति कुटिलैककलः शशी ॥ १२५ ॥

श्रूयुग्मं कुसुमेषुकार्मुकलतालावण्यलीलाहरं

वक्रं न्यक्कृतचन्द्रविम्बमधरो विम्बप्रभातस्करः ।

रूपं नेत्ररसायनं किमपरं सुश्रोणि तत्रापि ते

शिक्षाहीनतया मदद्विरदवत्प्राप्नोति नार्थाक्रियाम् ॥ १२६ ॥

तवेयं यौवनतरोश्छाया विस्मयकारिणी ।

यया कामुकलोकस्य सरतापः प्रवर्तते ॥ १२७ ॥

रागसागरसंजातविद्रुमद्रुमपल्लवैः ।

तवाधरे स्मितरुचिः करोति कुसुमभ्रमम् ॥ १२८ ॥

भाति सचन्दनतिलकं कालागुरुकुटिलपल्लवाभरणम् ।

वदनं नन्दनमेतद्भ्रूलतिकालास्यललितं ते ॥ १२९ ॥

यातः सुन्दरि सुतरां स्तनभारपरिश्रमः शनकैः ।

प्रोषितशैशवशोकादिव मध्यः कृशतरत्वं ते ॥ १३० ॥

तथाप्युपायशून्येन रूपेणानेन सुन्दरि ।

न प्राप्यन्ते प्रकृष्टेन प्रयत्नेनेव संपदः ॥ १३१ ॥

गुणवती ललितापि न शोभते तनुतरार्थकदर्थनयान्विता ।

सुकविसूक्तिरिवार्थवती परं व्रजति वेशवधूः स्पृहणीयताम् ॥ १३२ ॥

संसक्तेषु सुरामयी धनगुणाधानेषु लक्ष्मीमयी
 स्फीतार्थेषु सुधामयी विषमयी निष्क्रान्तविचेषु च ।
 वेद्या शङ्खमयी नितान्तकुटिला सद्भावलीनेषु या
 देवानामपि सुभ्रुं मोहजननी क्षीरोदवेलेव सा ॥ १३३ ॥
 इति तथा वचनामृतमर्षितं श्रवणपेयमवाप्य कलावती ।
 जननि मे द्रविणाधिगमोचितं परिचयं कथयेति जगाद ताम् ॥ १३४ ॥

इति श्रीक्षेमेन्द्रविरचितायां समयमातृकायां पूजाधरोपन्यासो(?)नाम
 चतुर्थः समयः ।

पञ्चमः समयः ।

अथ मन्मथमत्तानां करिणामिव कामिनाम् ।
 बन्धाय बन्धकीशिक्षामाचक्षे जरच्छिखा ॥ १ ॥
 श्रूयतां पुत्रि सर्वत्र विचित्रोपायवृत्तये ।
 मया दुहितृवात्सल्यादर्थ्यं किञ्चित्तदुच्यते ॥ २ ॥
 पूर्वं भावपरीक्षैव कार्या यत्नेन कामिनाम् ।
 ज्ञातरागविभागानां कर्तव्यौ त्यागसंग्रहौ ॥ ३ ॥
 कुसुम्भरागः सिन्दूररागः कुङ्कुमरागवान् ।
 लाक्षारागोऽथ माञ्जिष्ठो रागः काषायरागभृत् ॥ ४ ॥
 हारिद्रो नीलरागश्चेत्यष्टौ वर्णानुकारिणः ।
 सुवर्णरागस्ताम्राख्यो रीतिरागस्तथापरः ॥ ५ ॥
 रागः सीसकसंज्ञश्च लौहो मणिसमुद्भवः ।
 काचरागस्तथा शैलो ह्यष्टौ धात्वनुकारिणः ॥ ६ ॥
 सांध्यरागस्तथा चान्द्रस्तथेन्द्रायुध एव च ।
 वैद्युताङ्गारकेत्वाख्यरविरागास्तथैव च ॥ ७ ॥
 राहुरागोऽष्टमश्चेति रागा गगनसङ्गिनः ।
 श्रोत्ररागोऽक्षिरागश्च रसनासंश्रयस्तथा ॥ ८ ॥

त्वग्रागो घ्राणरागश्च मानसो बुद्धिसंभवः ।
 अहंकाराभिधानश्चेत्यष्टाविन्द्रियसंज्ञकाः ॥ ९ ॥
 वृषरागोऽश्वरागश्च कृकलासाह्वयस्तथा ।
 मेषरागः श्वरागश्च खररागस्तथापरः ॥ १० ॥
 मार्जाररागो हस्त्याख्यश्चेत्यष्टौ प्राणिभेदजाः ।
 शुकररागो हंसरागस्तथा पारावताभिधः ॥ ११ ॥
 मायूरश्चटकाख्यश्च कृकवाकुसमुद्भवः ।
 कोकिलो जीवजीवाख्यश्चेत्यष्टौ पक्षिजातयः ॥ १२ ॥
 केशरागोऽस्थिरागश्च नखाख्यः पाणिसंगतः ।
 दन्तरागस्तथा पादरागस्तिलकरागवान् ॥ १३ ॥
 कर्णपूराभिधानश्चेत्यष्टावङ्गविभाविनः ।
 छायारागस्तथा भूतरागोऽपस्मारवानपि ॥ १४ ॥
 ग्रहरागोऽथ गान्धर्वो यक्षाख्यः क्षोभरागमृत् ।
 पिशाचराग इत्यष्टौ महारागाः प्रकीर्तिताः ॥ १५ ॥
 कौसुमः कुम्भरागश्च नारङ्गाङ्कोऽथ दाडिमः ।
 मद्यरागः कुष्ठरागो विसर्पाख्यश्चिताभिधः ॥ १६ ॥
 आमरोऽप्यथ पातङ्गो वृश्चिकाख्यो ज्वराभिधः ।
 अमाख्यः स्मृतिजन्मा च रतिरागो ग्रहाभिधः ॥ १७ ॥
 रागो रुधिरसंज्ञश्च षोडशैते प्रकीर्णकाः ।
 संक्षिप्तं लक्षणं तेषां क्रमेण श्रूयतामिदम् ॥ १८ ॥
 कौसुम्भो रक्षितः स्थायी क्षणान्नश्यत्युपेक्षितः ।
 स्वभावरूक्षः सैन्दूरः स्नेहश्लेषेण धार्यते ॥ १९ ॥
 अल्पलीनः सुखायैव घनो दुःखाय कौङ्कुमः ।
 तप्तः श्लिष्यति लाक्षाङ्कः श्लेषं नायाति शीतलः ॥ २० ॥
 तप्तः शीतश्च माल्लिष्ठः स्थिरभोगक्षमः समः ।
 स्थिरो रौक्ष्येण काषायः स्नेहयोगेन नश्यति ॥ २१ ॥

१. 'नारङ्गकोऽथ' इति पाठः.

४ सम०

सुरक्षितोऽपि हारिद्रः क्षणेनैव विरज्यते ।
 नीलो देहक्षयस्थायी वार्यमाणोऽपि निश्चलः ॥ २२ ॥
 सौवर्णश्छेदनिर्घर्षतापैस्तुल्यरुचिः सदा ।
 मृज्यमानस्य वैमल्यं ताम्रसंज्ञस्य नान्यथा ॥ २३ ॥
 रीतिनाम्रस्तु मालिन्यं खेहेनाप्युपजायते ।
 सैसस्यादौ च मध्ये च क्षये च मलिना रुचिः ॥ २४ ॥
 तीक्ष्णस्वभावाल्लोहस्य काठिन्याच्च न नम्रता ।
 मणिनामा च निर्व्याजः सहजस्वच्छनिश्चलः ॥ २५ ॥
 स्वभावभिदुरः काचसंज्ञश्छलनिरीक्षकः ।
 शैलोऽपि गौरवस्थायी हृदयाभावनीरसः ॥ २६ ॥
 सांध्यश्चलश्च नित्यश्च कल्पदोषो दशाश्रयः ।
 चन्द्ररागः प्रशान्तार्तिशीतलः क्षयवृद्धिभाक् ॥ २७ ॥
 ऐन्द्रायुधो बहुरुचिर्वक्रमायाविलासभूः ।
 वैद्युतस्तरलारम्भदृष्टनष्टविकारकृत् ॥ २८ ॥
 अङ्गारः स्त्रीजनावज्ञाज्वलितो लोहिताननः ।
 केतुसंज्ञः स्फुटानर्थकारी बन्धवघादिभिः ॥ २९ ॥
 आर्कस्तीक्ष्णतया नित्यसंतापः सततोदयः ।
 मित्रक्षयैषी विषमो राहुरागो महाग्रहः ॥ ३० ॥
 श्रौत्रः कर्णसुखाभ्यासाद्गुणाकर्णनतत्परः ।
 अक्षिजन्मा परं रूपमात्रे परिणतस्पृहः ॥ ३१ ॥
 रासनो विविधास्वादभोज्यसंहारलौल्यवान् ।
 त्वङ्मायः सर्वमुत्सृज्य सर्वाङ्गालिङ्गनोत्सुकः ॥ ३२ ॥
 घ्राणाख्यः पुष्पधूपादिभूरिसौरभलोभभृत् ।
 मानसः सतताभ्यस्तस्पृहामात्रमनोरथः ॥ ३३ ॥
 बुद्ध्याख्यो गुणवत्कान्तासक्तिव्यसनवर्जितः ।
 अहंकाराभिधः श्लाघ्यसंगमोन्नतिलक्षणः ॥ ३४ ॥

वृषसंज्ञश्च तारुण्यात्कायदर्पबलोद्भवः ।
 अश्वस्तु रतमात्रार्थी तत्कालोद्यतकातरः ॥ ३५ ॥
 कृकलासाभिधानश्च स्त्रैणदर्शनचञ्चलः ।
 मेषाख्यः शष्पकवलाभ्यासतुल्यरतिस्पृहः ॥ ३६ ॥
 श्वाख्यो रत्यन्तविमुखः स्त्रीरहस्यप्रकाशकः ।
 गार्दभः क्रूरसंमर्दतृप्तिमात्रपरायणः ॥ ३७ ॥
 मार्जारजन्मा सातत्यादत्यन्तनिकटस्थितिः ।
 कौञ्जरः क्लेशबन्धादिनिरपेक्षसमागमः ॥ ३८ ॥
 शुकाभिधोऽन्तर्निःस्नेहः कामं मुखसुखस्थितिः ।
 हंससंज्ञः सुखस्थित्या गुणदोषविभागकृत् ॥ ३९ ॥
 पारावताख्यः सस्नेहरतिसर्वस्वलक्षणः ।
 मायूरः स्ववपुःस्फीतरूपप्रमदनृत्तवान् ॥ ४० ॥
 बहुशः सुरतासङ्गमात्रार्थी चटकाभिधः ।
 कृकवाकुभवः कान्ताक्लेशलेशविभागवान् ॥ ४१ ॥
 कौकिलो मधुरालापः प्रभूतप्रसरत्कथः ।
 जीवजीवकसंज्ञश्च परिचुम्बननिश्चलः ॥ ४२ ॥
 केशाख्यः सप्तदिवसस्थायी कृच्छ्रानुरञ्जकः ।
 अस्थिसंस्थोऽन्तरस्थश्च प्रच्छन्नस्नेहजीवितः ॥ ४३ ॥
 नखाभिख्यो मासमात्रस्थायी याति शनैः शनैः ।
 प्राणिनामा प्रबुद्धोऽपि बद्धमुष्टेर्न लक्ष्यते ॥ ४४ ॥
 दन्ताभिधो यस्ताम्बूललीलामात्ररुचिः सदा ।
 पादाख्यश्चरणालीनः प्रणामैरेव केवलम् ॥ ४५ ॥
 तिलकप्रतिमो नीचस्योत्तमस्त्रीसमागमः ।
 कर्णपूरश्च कौटिल्यात्कर्णलग्नोऽतिकत्थनः ॥ ४६ ॥
 सर्वत्रानुचरः शोषकारी छायाग्रहाभिधः ।
 अज्ञातचित्तः स्तब्धाख्यो भूतसंज्ञो विचेतनः ॥ ४७ ॥

अपस्साराभिघः क्रूरकोपाक्षेपः क्षणे क्षणे ।
 ग्रहो वस्त्राञ्चलग्राही सजने विजने पथि ॥ ४८ ॥
 गान्धर्वो गीतनृत्तादिरससंसक्तमानसः ।
 यक्षः क्षिसो न निर्याति गृहावृत्तिविचक्षणः ॥ ४९ ॥
 यत्तत्प्रलापमुखरः क्षोभाख्यस्त्यक्तयन्त्रणः ।
 पैशाचश्चाशुचिरतस्तीव्रक्षतविदारणः ॥ ५० ॥
 कौसुमः क्षणिकोदारः पूजामात्रपरिग्रहः ।
 भग्नोऽपि कौम्भः शकलश्लेषे श्लिष्ट इवेक्ष्यते ॥ ५१ ॥
 नारङ्गः सरसोऽप्यन्तर्बहिस्तीक्ष्णः कटुः परम् ।
 बहुगर्भतया रूढो हृदये दाडिमाभिघः ॥ ५२ ॥
 क्षणक्षैव्योपमो माद्यः स्वस्थो वैलक्ष्यलक्षणः ।
 बीभत्साचारवैरस्यात्कुष्ठाख्योऽतिजुगुप्सितः ॥ ५३ ॥
 वैरूप्यं च समायाति च्छेदेनेवाङ्गमर्मणाम् ।
 चिताभिघानः सर्वाङ्गदाही वश्यप्रयोगजः ॥ ५४ ॥
 आमरः कौतुकास्वादमात्रो नवनवोन्मुखः ।
 पातङ्गः कामिनीदीप्तिरसिकः क्षयनिर्भरः ॥ ५५ ॥
 वृश्चिकाख्यो व्यथादायी द्वेष्योऽप्यत्यन्तनिश्चलः ।
 त्यक्ताहारोऽतिसंतापनष्टच्छायो ज्वराभिघः ॥ ५६ ॥
 अमनामा मतिभ्रंशाच्चक्रारूढ इवाकुलः ।
 स्मरणाख्यः प्रियस्मृत्या कृतान्यस्त्रीसमागमः ॥ ५७ ॥
 रतिग्रहः सदा स्वप्ने संप्राप्तसुरतोत्सवः ।
 रौघिरः कलहे रक्तपातैर्नीचस्य वर्धते ॥ ५८ ॥
 इत्यशीतिः समासेन रागभेदाः प्रकीर्तिताः ।
 विस्तरेण पुनस्तेषां क्रः संख्यां कर्तुमर्हति ॥ ५९ ॥
 सुहृज्जनार्जनं कुर्यात्पूर्वं वारविलासिनी ।
 वेश्यानां पद्मिनीनां च मित्रायत्ता विभूतयः ॥ ६० ॥

सुहृद्भिरेव जानाति कामुकानां धनं गुणम् ।
 हृदयग्रहणोपायं शीलं रक्तापरक्तताम् ॥ ६१ ॥
 महाधनस्य सुहृदां कामिनां प्रेमशालिनाम् ।
 प्रच्छन्नसुरतेनापि कुर्यादाराधनं सदा ॥ ६२ ॥
 एको वित्तवतः सूनुः पितृहीनः सुयौवने ।
 मुग्धे भूभुजि कायस्थः कामिस्पर्धी वणिकसुतः ॥ ६३ ॥
 नित्यातुरामात्यवैद्यप्रसिद्धस्य गुरोः सुतः ।
 .....प्रच्छन्नकामो जाड्य धनः ॥ ६४ ॥
 नपुंसकप्रवादस्य प्रशमार्थी फलाशनः ।
 मत्तो धूर्तसहायश्च राजसूनुर्निरङ्कुशः ॥ ६५ ॥
 ग्राम्यो धातृद्विजसुतः प्राप्तलाभश्च गायनः ।
 सद्यः सार्थपतिः प्राप्तः श्रीमान्दैवपरायणः ॥ ६६ ॥
 गतानुगतिको मूर्खः शास्त्रोन्मादश्च पण्डितः ।
 नित्यक्षीबश्च वेश्यानां जङ्गमाः कल्पपादपाः ॥ ६७ ॥
 प्रथमं प्रार्थिता वेश्या न क्षणोऽस्तीत्युदाहरेत् ।
 जनस्यायं स्वभावो हि सुलभामवमन्यते ॥ ६८ ॥
 शिरःशूलादिकं व्याधिमनित्यमजुगुप्सितम् ।
 अवहारोपयोगाय पूर्वमेव समादिशेत् ॥ ६९ ॥

पत्नीव कुर्यादनुवृत्तिपूर्वं पूर्वं महार्थस्य वरोपचारम् ।
 द्रव्यैस्त्वया मन्त्रजपादिभिर्वा वशीकृत्यस्मीति वदेच्च सर्वम् ॥ ७० ॥
 स्वयं प्रदत्तेऽपि नखक्षते च शङ्केत तद्भक्तिविवादशीलम् ।
 निन्देत्प्रकामं जननीं विरुद्धां गच्छेत्स्वयं वेश्म च कामुकस्य ॥ ७१ ॥
 विदेशयात्रामपि मन्त्रयेत तेनैव सार्धं विहितानुबन्धा ।
 सुप्तस्य कुर्यात्परिचुम्बनं च गुणस्तुतिं चार्धविबोधभाजः ॥ ७२ ॥
 स्वप्ने सदैव प्रलपेत्सरागं सर्वं च तन्नामनिबद्धमेव ।
 न चास्य तृप्तिं सुरतेषु गच्छेद्ययस्य कुर्याच्च मुहुर्निषेधम् ॥ ७३ ॥

तस्माच्च पुत्रार्थमनोरथा स्यात्प्राणात्ययं तद्विरहे वदेच्च ।
 इत्यादिभिः स्वीकरणाद्युपायैर्निबद्धबुद्धेर्द्रविणं लभेत ॥ ७४ ॥
 तावच्च तूर्णं धनमाहरेत यावत्स रागेण विनष्टसंज्ञः ।
 प्रशान्तरागानलशीतलस्तु स लोहपिण्डीकठिनत्वमेति ॥ ७५ ॥
 याचेत सर्वं सुरतार्तिकाले तमूरुबन्धेन निरुद्धकायम् ।
 प्रायेण तृप्ताय न रोचते हि विनम्रशाखापरिपक्वमाश्रम् ॥ ७६ ॥
 संधारयेत्तं च विशेषवित्तं यावन्न निःशेषघनत्वमेति ।
 पुनः पुनः स्नेहलवार्द्रवक्त्रा दीपं यथा दीपकदीपवर्तिः ॥ ७७ ॥
 निष्पीतसारं विरतोपकारं क्षुण्णेषुशरकप्रतिमं त्यजेत्तम् ।
 लब्धाधिवासक्षयकारिशुष्कं पुष्पं त्यजत्येव हि केशपाशः ॥ ७८ ॥
 हेमन्तमार्जार इवातिलीनः स चेन्न निर्याति निरस्यमानः ।
 तदेष कार्यस्तनुमर्मभेदी प्रवर्धमानः परुषोपचारः ॥ ७९ ॥
 शय्यावहारैर्वचनप्रहारैः कोपप्रकारैर्जननीविकारैः ।
 कौटिल्यसारैर्विधिसारैर्विपद्विचारैर्गणितापचारैः ॥ ८० ॥
 याञ्चाविवादैरघनापवादैर्दत्तानुवादैः परसाधुवादैः ।
 निन्दाप्रवादैः परुषप्रवादैर्विटप्रवादैः कथितावसादैः ॥ ८१ ॥
 मुहुः प्रवासैः कलहोपवासैर्मान्यानिवासैः कटुकाधिवासैः ।
 सभ्रूविलासैर्व्यसनोपवासैर्निष्कासनीयः स पृथुप्रवासैः ॥ ८२ ॥
 स चेत्पुना रागजतुप्रसक्तस्तीव्रावमानैरपि न प्रयाति ।
 तदा तमुत्क्षिप्तभुजान्यवक्त्रा दासी वदेद्वित्तवियोगदीनम् ॥ ८३ ॥
 यत्राभवत्कामुकलोकयात्रा विचित्ररूपा सततं विभूतिः ।
 गृहे चतुर्थं दिनमद्य तस्मिन्दृष्टस्य दृष्टस्य वधूत्सवस्य ॥ ८४ ॥
 क्लीबस्य यस्यास्ति न भोगसंपत्स किं भुजिष्याभवने करोति ।
 न यस्य हस्ते तरमूल्यमस्ति स किं समारोहति नावमग्रे ॥ ८५ ॥
 प्रक्षीणविचेन निरुद्यमेन किं रूपयुक्तेन करोति वेश्या ।
 विच्छिन्नदुग्धा न पुनः सगर्भा सा कस्य गौश्वारुतयोपयुक्ता ॥ ८६ ॥

मध्यैव रिक्तः कुरुते जडानामावर्जनैः प्रेममयैर्वचोभिः ।
 क्षीरक्षये चुम्बनलालनेन बालस्य वृद्धिं विदधाति धात्री ॥ ८७ ॥
 इत्यादिभिस्तद्वचनावमानैस्तस्मिन्गते ग्रीष्मतुषारतुल्ये ।
 क्षीणं निरस्तं पुनराप्तवित्तं भजेत यत्नाहतवित्तमन्यम् ॥ ८८ ॥

प्राप्ते कान्ते कथमपि घनादानपात्रे च वित्ते
 त्वं मे सर्वं त्वमसि हृदयं जीवितं च त्वमेव ।
 इत्युक्त्वा तं क्षपितविभवं कञ्चुकामं भुजंगी
 त्यक्त्वा गच्छेत्सघनमपरं वैशिकोऽयं समासः ॥ ८९ ॥

उद्देशलेशेन यदेतदुक्तं तत्कार्यकाले विविधप्रयोगम् ।
 तस्मात्स्वबुद्ध्यैव विचार्य कार्यमुक्त्वेति तूष्णीं जरती चकार ॥ ९० ॥

इति श्रीक्षेमेन्द्रविरचितायां समयमातृकायां रागविभागोपन्यासो नाम
 पञ्चमः समयः ।

षष्ठः समयः ।

अथ क्षणक्षीणघनायमाने शनैः शनैर्निष्प्रतिभे शशाङ्के ।
 द्यौर्दोषयुक्तेव विलोकनेन सविष्ट्वा मीलिततारकाभूत् ॥ १ ॥
 इन्दौ प्रयाते कृतरात्रिभोगे प्रवेशकाले चिरकामुकस्य ।
 वेश्येव संध्या गगनाङ्गनाग्रं निर्दिष्टताराकुसुमं चकार ॥ २ ॥
 अथोदिते स्वस्थितिदानदक्षे बाले रवौ श्रीमति पङ्कजिन्याः ।
 विकासकाले मधुपानकेलिरभूद्विटानामिव षट्पदानाम् ॥ ३ ॥
 कलावती मौक्तिकभूषणाङ्का धम्मिल्लमाल्यप्रणयप्रसक्तैः ।
 भृङ्गैर्वृता दर्पणमीक्षमाणा सतारका चन्द्रवती निशेव ॥ ४ ॥
 स्मराङ्गनाकेलिशुकायमानकरस्थताम्बूलविलासपूर्णा ।
 समातृका नापितदत्तहस्ता कान्तां तनुं पण्यदशां नयन्ती ॥ ५ ॥
 सलीलमाक्रान्तिविलोलकाञ्चीरवेण पारावतदत्तसंज्ञा ।
 अर्थार्थिनी राजपथप्रकारं हर्म्यं प्रियोत्सङ्गमिवारुरोह ॥ ६ ॥

तामब्रवीत्तत्परिभोगयोग्यं प्रातर्नवं कामुकमीक्षमाणः ।
 विलोक्य कङ्कः शयनोत्थितानां पण्याङ्गनानां गणयन्विचेष्टाः ॥ ७ ॥
 आसन्नमित्रागममुच्यमानसमागमे वासरवल्लभस्य ।
 निर्यान्ति दीपा इव रात्रिभोग्याः पश्य प्रभाते गणिकागृहेभ्यः ॥ ८ ॥
 एष प्रबुद्धः सहसा जटाभृल्लीलाशिवः कुक्कुटकूजितेन ।
 गृहान्नलिन्याः परिहृत्य राजरथ्यां कुमार्गेण मठं प्रयाति ॥ ९ ॥
 एते निधेर्निग्रहभट्टसूनोः पृष्टा विटा रात्रिसुखं प्रभाते ।
 कर्तुं प्रवृत्ताः पृथुभोज्यभूरिव्ययाय भद्राभवने विभागम् ॥ १० ॥
 प्राप्ते गृहद्वारमनङ्गसारे महाविटे पश्य वसन्तसेना ।
 शून्यप्रसुप्तापि पुरः समेत्य निशीथभोगं कथयत्यसत्यम् ॥ ११ ॥
 भग्नाङ्गदा त्रोटितकर्णपाली मतङ्गनाम्ना गणपालकेन ।
 आत्मापराधं विनिगूहमाना विरौति रामा जननीजनाग्रे ॥ १२ ॥
 निर्गच्छतो ग्रामनियोगिनोऽस्य ददाति गुप्तस्य समेत्य पश्चात् ।
 इदं तथेदं च पुरः प्रहेयमित्यादि संदेशशतानि वृद्धा ॥ १३ ॥
 संप्रस्थितेयं सह माधवेन कोशं ध्रुवं पातुमनङ्गलेखा ।
 अग्रे यदस्या मधुकुम्भवाही मेघं विकर्षन्पुरुषः प्रयाति ॥ १४ ॥
 टकस्य सा.....च्चलितस्य.....विप्राय यत्स्कन्दकदानकाले ।
 प्रसाधनाय स्वयमेव गन्तुं समुद्यता पश्य शशाङ्गलेखा ॥ १५ ॥
 उद्यानलीलागमने निशायां सुनिश्चिते मल्लिकयार्जुनस्य ।
 कृतः प्रभाते नवचीनवस्त्रदानं विना पश्य मुहूर्तविघ्नः ॥ १६ ॥
 मेषप्रदसेन्द्रवसोर्द्विजस्य मुक्त्वा प्रभूतं निशि कालखण्डम् ।
 विषूचिकार्ता विटहर्षहेतुर्वैद्यार्थिनी क्रन्दति कुट्टनीयम् ॥ १७ ॥
 वैद्योऽप्यसौ मण्डलगुल्मनामा प्रभातचारी नगरार्जितानि ।
 समुद्यतः पूगफलानि दातुं कुरङ्गिकायै निजमुष्टिपूरैः ॥ १८ ॥
 कक्षालनाम्ना निशि गायनेन वारावहारान्निशभग्नभाण्डा ।
 गृह्णाति का नो चरणस्पृशोऽस्य वरांशुकं कुण्डघटादिमूल्यात् ॥ १९ ॥

प्राप्तस्य शंभोर्वणिजस्तु वारे सुप्तस्य शून्ये शयने निशायाम् ।
 नन्दा समेत्यापरकामिगेहात्सविप्रलम्भं शपथं करोति ॥ २० ॥
 पितुर्गृहाद्भूरिविभूषणानि प्राप्तं गृहीत्वा मदनं मृणाली ।
 निगूह्य संदर्शयति स्वगेहं शून्यं तमन्विष्टमुपागतानाम् ॥ २१ ॥
 भोज्यं विना पाटलिका प्रविष्टं मुष्टिप्रदं श्रोत्रियमत्रिरात्रम् ।
 शुष्कान्नदाता पितृकार्यमेतत्किं किं करोषीत्यसकृद्भवीति ॥ २२ ॥
 मार्जारजिह्वा जननी हरिण्याः पद्मस्य भोज्यं निशि लुण्ठितं यत् ।
 तस्मिन्गते तद्विजने विशङ्का पश्य प्रभाते कवलीकरोति ॥ २३ ॥
 ईर्ष्याविशेषात्कृतकोपवादसंमूर्छितायां मलयं रमण्याम् ।
 विभूषणं तोषणमाशु किञ्चिदस्यै प्रयच्छेति वदन्ति सख्यः ॥ २४ ॥
 रागेण कृष्णीकृतकेश एष वलीविशेषस्फुटवृद्धभावः ।
 योगागृहं शम्बरसारनामा यागाय युग्येन गुरुः प्रयाति ॥ २५ ॥
 अयं जनस्थानविनाशहेतुः केतुः खरक्रूरतया प्रसिद्धः ।
 आस्थानभट्टश्चिटिवत्सनामा प्रयाति युग्येन विशीर्णवस्त्रः ॥ २६ ॥
 उच्चैश्चिरात्सौधनिषक्तदृष्टिरश्वधिरूढः कमलोऽधिकारी ।
 कलावति त्वामयमीक्षमाणः शूलार्पिताकारतुलां विभर्ति ॥ २७ ॥
 श्रीखण्डोज्ज्वलमल्लिकातिलकवानक्षामहेमाङ्गद-
 श्लिन्नश्लिष्टविनष्टनासिकतया प्रख्यातजारज्वरः ।
 एष त्वामवलोक्य मालवपतेर्दूतः प्रपञ्चाभिघः
 पश्योद्वेष्टविवेष्टनानि कुरुते भोगीव मन्त्राहतः ॥ २८ ॥
 एष प्रख्यातकूटः कपटविटघटानर्मकर्मप्रगल्भः
 श्रीगुप्तो नाम धूर्तः सकलकलिकलाकरूपनामूलदेवः ।
 दृष्ट्वा दूरात्प्रसिद्धां तव नवजननीमञ्जलिश्लिष्टहस्तः
 पश्याक्षणा दत्तसंज्ञः स्मितचलचिबुकः स्तोतुमेतां प्रवृत्तः ॥ २९ ॥
 पातालोत्तालतालुप्रविततवदनस्पष्टदृष्टोऽग्रदंष्ट्रा
 विश्वप्रासावहेलाकुलितशिखिशिखाविभ्रमोद्भ्रान्तजिह्वा ।

मेषाणां चण्डमुण्डाहरणकटकटारावपिष्टास्थिसंस्था
 सिद्धा शुष्कातिपूर्णा जयति भगवती कुट्टनी चण्डघण्टा ॥ ३० ॥
 एष स्फीतधनस्य लोभवसतेः पापस्य मूर्तिस्पृशः
 शङ्खास्यस्य महार्घहट्टवणिजः पङ्काभिधानः सुतः ।
 आकृष्टः प्रतिवेशमनिर्गतविटैः सारङ्गमुग्धः शिशुः
 सुश्रु त्वां तुषराशिलोलचटकाकारः समुद्रीक्षते ॥ ३१ ॥
 एष निधिर्विधिना तव नूनं मेषमतिर्विधितः प्रहितो वा ।
 स्थूलमुखः पृथुचूलकलापः स्कन्धयुगाञ्चितकर्णसुवर्णः ॥ ३२ ॥
 इत्यादि कङ्केन वितर्क्यमाणं वणिक्सुतं दृक्पतितं विचार्य ।
 मनोरथाम्यर्थितलाभतुष्टा कङ्कालिका सस्मितमित्युवाच ॥ ३३ ॥
 निर्यत्ताम्बूललालालवशबलवलद्वीववक्रावलोकी
 रक्तोपानद्युगोद्यत्सरसरमुखरप्रस्खलत्पादचारैः ।
 एवंपोऽतिमुग्धः शिशुरखिलघनावाप्तये बन्धकीना-
 मङ्केशाराधनार्हः स्वयमुपनमति प्रायशः पण्यपुण्यैः ॥ ३४ ॥
 कलावति त्वन्मुखनिश्चलोऽयं महाविटश्चारणचक्रचारैः ।
 निवेदितोऽग्रे तव देवतायाः शिशुः पशुर्भोगविभूतिकामैः ॥ ३५ ॥
 पार्श्वे त्वमेषां ब्रज कङ्क तूर्णं दूतं करिष्यन्ति भवन्तमेते ।
 तथेति दत्तोचितशासनोऽसौ जगाम सौघादवरुह्य हृष्टः ॥ ३६ ॥
 इति श्रीक्षेमेन्द्रविरचितायां समयमातृकायां षष्ठः समयः ।

सप्तमः समयः ।

अथाययौ शनैः श्रीमान्नवोद्भूतमनोभवः ।
 लतालिङ्गनकृद्भालः कालः कुसुमलाञ्छनः ॥ १ ॥
 संभोगसुखसंपत्तिः पराधीनेव कामिनाम् ।
 आललम्बे धनेशाशामितीवाकलयन्त्रविः ॥ २ ॥

दक्षिणानिलसोच्छ्वासा लसत्कुसुमपाण्डुराः ।

जातजृम्भा ययुस्तन्व्यो लताः सोत्कण्ठतामिव ॥ ३ ॥

दग्धेऽन्धकद्विषा रोषात्पुराणे पञ्चसायके ।

नवं विनिर्ममे काममृतुराजः प्रजापतिः ॥ ४ ॥

प्रस्खलत्कोकिलालापा गायन्त्यो भृङ्गशिक्षितैः ।

वेश्या इव मधुक्षीवा विरेजुर्वनराजयः ॥ ५ ॥

नवकिसलयलेखापङ्क्तिसङ्गे लतानां

नखमुखलिपिलीलालोभिनीमाकलय्य ।

मधुमदपरिरम्भे भेजिरे लोहितत्वं

स्थलकमलवनानामीर्ष्ययेवाननानि ॥ ६ ॥

क्षैण्यक्षामं शिशिरसमयं वृद्धमुत्सृज्य दूरे

त्यक्त्वा शीतं तरुणमसकृद्गाढरागानुबन्धम् ।

उद्यानश्रीर्मधुमभिमतं बालमेवालिलिङ्ग

प्रायः स्त्रीणां वयसि नियतिर्नास्ति कार्यार्थिनीनाम् ॥ ७ ॥

अथ नापितदूतेन कृतद्वित्रगतागता ।

मिथ्या कृतनिषेधापि ग्रहणाग्रहणे शिशोः ॥ ८ ॥

कथंचिदभ्यर्थनया गृहीतार्था कलावती ।

संध्यायां मण्डनासक्ता ययौ वासकसज्जताम् ॥ ९ ॥ (युगलकम्)

कपोले कस्तूरीस्फुटकुटिलपत्राङ्कुरलिपि-

ललाटे कार्पूरं तिलकमलकालीपरिसरे ।

तनौ लीना हेमद्युतिपरिचिता कुङ्कुमरुचिः

स तस्याः कोऽप्यासील्ललितमधुरो मण्डनविधिः ॥ १० ॥

प्रौढकामुकसंभोगसाक्षिणी बालसंगमे ।

नोचितास्मीति तामूचे लज्जया नतमेखला ॥ ११ ॥

हारिणी सा तनुलता हारिणी च कुचस्थली ।

दृष्टिश्च हारिणी तस्या बभौ स्मरविहारिणी ॥ १२ ॥

अत्रान्तरे वणिकसूनुर्विवेश गणिकागृहम् ।
 आसन्नलाभाभिमुखैरावृतं क्षेत्रवासिभिः ॥ १३ ॥
 कर्णसंसक्तमुक्ताङ्ककनकस्थूलवालकः ।
 बहुहेममराक्रान्तिसव्यथश्रवणद्वयः ॥ १४ ॥
 कण्ठाभरणमध्यस्थहैमरक्षाचतुष्टयः ।
 जननीहस्तविन्यस्तसर्षपाङ्कितचूलिकः ॥ १५ ॥
 राजावर्तमणिस्थूलगुलिकाभ्यां विराजितम् ।
 राजतं चरणालीनं विभ्राणः कटकद्वयम् ॥ १६ ॥
 मुहुर्दीर्घाञ्चलदशां सस्तां संकलयन्पटीम् ।
 बहुचूर्णकताम्बूलदग्धास्यकृतसीत्कृतः ॥ १७ ॥
 स प्रविश्य प्रकाशाशां ददर्शादर्शमादरात् ।
 कलावतीं कलाकान्तललितामिव शर्वरीम् ॥ १८ ॥
 कथं लालनयोग्योऽयं बालः संभोगभागभवेत् ।
 इतीव तारहारेण सस्मितस्तनमण्डलात् ॥ १९ ॥
 द्रविणक्षयदीक्षायां वैचक्षण्यकृतक्षणाः ।
 ऋत्विजः सप्त विविशुः पुरस्तस्य महाविटाः ॥ २० ॥
 निर्गुटः क्षीणसाराख्यो दिविरः कमलाकरः ।
 रेचको भरताचार्यः क्षुण्णपाणिस्तुलाधरः ॥ २१ ॥
 गणकः सिंहगुप्तश्च तिक्तनामा भिषकसुतः ।
 कटिः कुटिलकश्चेति भोगाम्भोरुहषट्पदाः ॥ २२ ॥
 वेश्यासमागमे शैलीं शिक्षितः स विटैर्बहिः ।
 प्रविश्य कामिनीपार्श्वे प्रौढवत्समुपाविशत् ॥ २३ ॥
 वाससाच्छाद्य नासार्धमप्रस्तावकद्रूत्कटाम् ।
 नर्मगोष्ठीं स विदधे शिक्षितां शुक्रपाठवत् ॥ २४ ॥
 ततः प्रविश्य कङ्काली गृहीतोच्चतरासना ।
 रञ्जनाय पुरश्चक्रे विटानां कपटस्तुतिम् ॥ २५ ॥

धन्योऽयं बालकः श्रीमान्भवद्विर्यस्य संगतिः ।
 युष्मत्परिचयः पुण्यपरिपाकेन लभ्यते ॥ २६ ॥
 शिशुरप्ययमस्माकं कामुकोऽभिमतः परम् ।
 बाल एव सहस्रांशुः कमलिन्या विकासकृत् ॥ २७ ॥
 इत्यादिभिः स्तुतिपदैः कुट्टिन्या विटमण्डले ।
 स्वीकृते भूरभूत्क्षिप्रं ताम्बूलवेलपाटला ॥ २८ ॥
 ततः काली कलावत्या धात्री वेतालिकाभिधा ।
 ताम्बूलदानावसरप्रहर्षाकुलितावदत् ॥ २९ ॥
 अत्यल्पः परिवारोऽयं ताम्बूलप्रणयी स्थितः ।
 नास्माकमन्यवेश्यानामिवासंख्यः परिग्रहः ॥ ३० ॥
 कङ्कः प्रथमपूज्योऽयं देवाकृतिरुदारधीः ।
 यस्यानुरोधात्सुलभा दुर्लभापि कलावती ॥ ३१ ॥
 जामाता गौरवार्होऽयं पूज्यः कन्यार्पणेन नः ।
 शाङ्खिकः कमलो नाम संमानं पूर्वमर्हति ॥ ३२ ॥
 अयं पितुः कलावत्याः प्रेतकार्यप्रतिग्रही ।
 ह्यः पर्वदिवसावाप्तः.....शक्तिर्महाव्रती ॥ ३३ ॥
 अयं स्थलपतेः सूनुः कपिलः कलशाभिधः ।
 गुरुभ्राता कलावत्याः करुणपालो मधुप्रदः ॥ ३४ ॥
 मृदङ्गोदरनामायं कलावत्याः स्वसुः पतिः ।
 मातुलः कलहो नाम बिन्दुसारः सहोदरः ॥ ३५ ॥
 इयं दत्तकपुत्रस्य कलावत्याः कलायुषः ।
 धात्री कलावती नाम रुग्णचन्द्रश्च तत्पतिः ॥ ३६ ॥
 अयं भरतभाषाज्ञः काम्बो भागवतात्मजः ।
 गायनः खरदासोऽयं महामात्यस्य बल्लभः ॥ ३७ ॥
 निगिलः सूपकाराख्यः कुम्भकारश्च कर्परः ।
 वकश्छत्रघरश्चायं खञ्जनो युग्यवाहनः ॥ ३८ ॥

रतिशर्मा द्विजन्मायं गणिकाग्रहशान्तिकृत् ।
आरामिकः करालोऽयं कीलवर्तश्च नाविकः ॥ ३९ ॥

उद्यानपालः कन्दोऽयं मुकुलाख्यश्च पौष्पिकः ।
चर्मकृद्द्रुमदत्तोऽयं मारच्छिद्रश्च धावकः ॥ ४० ॥

वहिरास्ते च चाण्डाली क्रोशन्ती घर्घराभिधा ।
डोम्बश्चण्डरवाख्यश्च कोष्ठागारप्रहारिकः ॥ ४१ ॥

ताम्बूलं देयमेतेभ्यः प्रहेयं प्रातरेव तु ।
सख्यै शम्बरमालायै गुरवे दम्भभूतये ॥ ४२ ॥

उक्त्वेति पूगफललुण्ठनिविष्टचित्ता
वैतालिका विविधवेशवनीप्रविष्टाः ।

चक्रुः प्रभूतमधुपानविघूर्णमाना-
स्ताम्बूलदानबहुमानगतागतानि ॥ ४३ ॥

ततः क्षीवैरसंभाव्यं कथमानैर्विटैः परम् ।
उद्वेजितेव रजनी धूपव्याजेन निर्ययौ ॥ ४४ ॥

नृपस्य बाहुर्युधि दक्षिणोऽहं मभैव राज्यं कलमान्तरस्थम् ।
मयि स्थिते तिष्ठति नाट्यशास्त्रं सूते तुला वित्तपतिश्रियं मे ॥ ४५ ॥

त्रैलोक्यवृत्तं गणितेन वेद्मि मयैव भोजस्य कृता चिकित्सा ।
मुक्ता मया भूपतयः स्वसूक्तैरित्यूचिरे मद्यमदोद्धतास्ते ॥ ४६ ॥

विसृष्टास्ते कलावत्या ताम्बूलार्पणलीलया ।
निर्ययुः कलयन्तोऽन्तर्भाविनीं भोज्यसंपदम् ॥ ४७ ॥

अथ विततवितानं हंसशुभ्रोपधानं
शयनममलचीनप्रच्छदाच्छादिताग्रम् ।

अभजत हरिणाक्षी क्षीवमादाय बालं
निजपरिजननर्मसेरवक्राम्बुजश्रीः ॥ ४८ ॥

शिशुतररमणेऽस्याः कौसुमामोदलुभ्य-
ङ्गमरभरनिपातैर्धूर्णमानाः प्रकामम् ।

प्रसरदगुरुधूमश्यामलाग्रा वभूवु-

र्वलितविरतवक्रा लज्जयेव प्रदीपाः ॥ ४९ ॥

इति श्रीक्षेमेन्द्रविरचितायां समयमातृकायां कामुकसमागमो नाम सप्तमः समयः ।

अष्टमः समयः ।

अथ सितकिरणरतिश्रमखिन्नेव विनिद्रतारकारजनी ।
प्राभातिकसलिललवस्वेदवती क्षामतां प्रययौ ॥ १ ॥
गणिका ततः प्रभाते सकलनिशाजागरेण ताम्राक्षी ।
रात्रिसुखप्रश्नपरां प्रोवाच समेत्य कङ्कालीम् ॥ २ ॥
शृणु मातः शिशुवयसस्तस्य स्फुटतामकालपुष्टस्य ।
यस्याल्पकस्य बहुलं मरिचकणस्येव तीक्ष्णत्वम् ॥ ३ ॥
आरोपितः स चेष्ट्या खट्वामत्युन्नतां शनैः शिशुकः ।
निश्चलतनुर्मुहूर्तं धूर्तः स च कृतकसुप्तोऽभूत् ॥ ४ ॥
ललनासुलभकुतूहलचपलतयालिङ्गितः स्वयं स मया ।
तत्क्षणनवसुरतान्ते सहसा निश्चेष्टतां प्रययौ ॥ ५ ॥
पूगफलमस्य लग्नं ज्ञात्वेति मया स शीतसलिलार्द्रम् ।
दत्त्वा वक्षसि हस्तं प्रलयभयाल्लम्भितः संज्ञाम् ॥ ६ ॥
लब्धास्वादः स ततश्चटकरतिर्मा प्रजागरो मूर्तः ।
खेदक्लान्तामकरोद्गणनातीतैः समारोहैः ॥ ७ ॥
बालमुखं तरुणतरं रभसरसेन प्रबोधयन्त्या तम् ।
कष्टं मथैव कृष्टो ज्वलिताङ्गारः स्वहस्तेन ॥ ८ ॥
रोदिति शिशुरिति दयया यस्य न दशनक्षतं मया दत्तम् ।
तेन ममाघरबिम्बं पश्य शुकेनेव खण्डितं बहुशः ॥ ९ ॥
मुहुरारोहणहेलापरिरम्भैर्वामनीकृतं तेन ।
शिशुसंगमात्क्षणं मे लज्जितमिव नोन्ननाम कुचयुगलम् ॥ १० ॥

अहमस्थाननखक्षतविक्षततनुवल्लरी परं तेन ।
 गुप्तिं कथं करिष्ये विदग्धजनसंगमेऽङ्गानाम् ॥ ११ ॥
 उक्त्वेति वाररमणी निखिलनिशीथप्रजागरोद्विग्ना ।
 क्षोर्णां निरीक्षमाणा वैलक्ष्येण क्षणं तस्थौ ॥ १२ ॥
 तामवदत्कङ्काली सस्मितवदना विटङ्कदंष्ट्राभिः ।
 भोगोद्भवे विटानां मनोरथं पाटयन्तीव ॥ १३ ॥
 एवंविधैव मुग्धे परिशीलितहृत्चेटकटुकानाम् ।
 प्रौढिः कण्टकतीक्ष्णा भवति परं पण्यजीवनशिशूनाम् ॥ १४ ॥
 पितृभवनहृतं नियतं हस्तगतं विद्यते घनं तस्य ।
 भवति न तद्विधमधिकं प्रागरभ्यं रिक्तहस्तस्य ॥ १५ ॥
 बिलनिहितद्रविणकणश्चपलगतिर्मूषकोऽप्यलं प्लवते ।
 दानक्षीणस्तन्द्रीं सुषिरकरः कुञ्जरो भजते ॥ १६ ॥
 विटविनिवारणयुक्त्या निर्मक्षिकमाक्षिकोपमं सहसा ।
 गत्वा करोमि तावत्तवोपजीव्यं वणिक्तनयम् ॥ १७ ॥
 अस्माकमङ्गमङ्गं पण्योपनतं महाधननिधानम् ।
 दासीसुताः किमेते खादन्ति विटाः प्रसङ्गेन ॥ १८ ॥
 इत्युक्त्वा तूर्णतरं शय्याभवनस्थितं समभ्येत्य ।
 शिशुमवदत्कङ्काली विजनकथाकेलितन्त्रेण ॥ १९ ॥
 अपि पुत्र रात्रिरखिला सुखेन ते कुमुदहासिनी याता ।
 बन्धनयोग्योऽस्माकं कलावतीहृदयचोरस्त्वम् ॥ २० ॥
 ध्यानं वलनं जृम्भणमुच्छ्वसनं वेपनं परिस्खलनम् ।
 त्वत्संगमेऽपि यस्याः किं कुरुते निर्गते त्वयि सा ॥ २१ ॥
 लङ्घिततरुणसमुद्रा कलावती यत्पटाञ्चले लम्बा ।
 यामर्थयते दूतैर्दक्षिणदिग्बल्लभो भोजः ॥ २२ ॥
 जन्मान्तरेऽनुबद्धा यदि नेयं संगतिः कृता विधिना ।
 तर्किं त्वयि मम जाता परलोके पुत्रकार्याशा ॥ २३ ॥

विघ्नस्तु संगमेऽस्मिन्नेकः परिचिन्तितोऽस्ति मे भयदः
 यदयं विटसंघातः कण्टकजालायते परितः ॥ २४ ॥
 भुक्त्वा पीत्वा भवतः परघनवर्णाः स्ववित्तपरिहीणाः ।
 धूर्तास्त्वामेव पितुर्बन्धनयोग्यं प्रयच्छन्ति ॥ २५ ॥
 तस्माद्यदि दिनमेकं तिष्ठसि सुतरामदृश्यरूपस्त्वम् ।
 तदयं कुटिलविटानां नैराश्याद्भिद्यते यूथः ॥ २६ ॥
 इत्युक्ते कुट्टन्या शैशवसरलाशयो वणिकसूनुः ।
 तामवदत्सत्यमिदं खेहान्मातस्त्वया कथितम् ॥ २७ ॥
 अस्ति ग्रन्थिनिबद्धं मम किञ्चिज्जनकभाण्डशालात्तम् ।
 तदिदं गृहाण दुहितुर्मण्डनभोगव्यये योग्यम् ॥ २८ ॥
 इत्युक्त्वा सारतरं दत्त्वा तस्यै शिशुर्गुरुद्रविणम् ।
 तत्संदर्शितमविशच्छन्नपथं पृथुलहर्म्यतलकोष्ठम् ॥ २९ ॥
 तं प्रच्छाद्य सहर्षा कृत्वा मिथ्या मुखं नवविषादम् ।
 अभ्येत्य विटानवदत्कङ्काली कलकलारम्भे ॥ ३० ॥
 आजन्मसहजसुहृदामस्त्प्रणयोपचारतुष्टानाम् ।
 उचितः किमयमकस्माद्भवतां निन्द्यः समाचारः ॥ ३१ ॥
 दस्युसुतस्तीक्ष्णतरः स भवद्भिः किं वणिकसुतव्याजात् ।
 रत्नाभरणाकीर्णं प्रवेशितोऽस्मद्गृहं रात्रौ ॥ ३२ ॥
 अन्यगणिकाप्रयुक्ता यदि यूयं प्रहसनोद्यताः प्रसभम् ।
 तर्कि स्त्रीवधसदृशं क्रियते पृथुसाहसं पापम् ॥ ३३ ॥
 स परं प्रभातनिद्रालवविवशायां क्षणं कलावत्याम् ।
 आदाय हारसहितं केयूरयुगं गतः कामी ॥ ३४ ॥
 श्रूयन्ते प्रतिनगरं भूषणलुब्धैः पणाङ्गना निहताः ।
 निजदेवताप्रसादात्कलावती किं तु मुक्ताद्य ॥ ३५ ॥
 तेन यदेतन्नीतं राजकुले कस्य मूर्ध्नि परिपतति ।
 प्रतिभूर्भवद्विधानां क गृहीतः पण्यललनाभिः ॥ ३६ ॥

पश्यत पश्यत लोकाः कलिकालः कीदृशः प्रवृत्तोऽयम् ।
 स्निग्धाः सुहृदः सधनाः स्त्रीवधपापं भजन्ते यत् ॥ ३७ ॥
 को वेत्ति गुणविभागं हस्तेन परीक्ष्यते कथं जातिः ।
 दुर्ज्ञेयं कुटिलानां चेष्टितमन्यद्वचश्चान्यत् ॥ ३८ ॥
 इत्युक्त्वा गृहपरिजनकलकलहोदग्रदुःसहविकारा ।
 कङ्काली राजपथे चुक्रोश गतागतैस्तारम् ॥ ३९ ॥
 तद्भ्रीत्यैव विटास्ते सपदि विवर्णा निरुत्तरप्रतिभाः ।
 निर्गत्योत्पथविवरैर्दूरतरे संगमं चक्रुः ॥ ४० ॥
 अथ ते विचार्य सुचिरं भोगभ्रष्टाः समापतितकष्टाः ।
 मिथ्यापवादनष्टा विफलक्लिष्टा मिथो जग्मुः ॥ ४१ ॥
 जाताक्षपटलदोषैरिव नास्माभिर्त्रजन्वणिगृष्टः ।
 कङ्काल्यैव हतोऽसावित्यवदन्निर्गुटस्तत्र ॥ ४२ ॥
 राशिं निगूह्य वणिजं पश्यत भूर्जेन निग्रहोऽस्माकम् ।
 कुट्टन्यैव कृतोऽयं परिशोचन्नब्रवीद्विविरः ॥ ४३ ॥
 विहिताङ्गहारयुक्तिः कुट्टन्या पूर्वरङ्गयोग्योऽयम् ।
 अस्मन्नृत्तं वृत्तं किमन्यदिति नाट्यविप्राह ॥ ४४ ॥
 कपटतुलां कङ्कालीमङ्कशताङ्कामहं वेद्मि ।
 विहितस्तया भ्रमोऽसावित्याह तुलाधरः कोपात् ॥ ४५ ॥
 आकृष्य मेषभोगादूरतरं मित्रमण्डलं वणिजः ।
 कालकलयेव नीतं कङ्काल्या गणक इत्यूचे ॥ ४६ ॥
 पेया मद्यसमृद्धिस्तयैव सा कृतचिकित्सायाम् ।
 लङ्घनमिदमुपदिष्टं तापादित्यब्रवीद्वैद्यः ॥ ४७ ॥
 नवसुखचरितं नष्टं कष्टं विभ्रष्टनियमवृत्तानाम् ।
 अस्माकमेतदनुपममित्याह कविः श्वसन्विरसः ॥ ४८ ॥
 इति दुःखकोपविस्मयलज्जाकुलिताः कथां मिथः कृत्वा ।
 कुसुमारामभ्रष्टा इव मधुपास्ते विटाः प्रययुः ॥ ४९ ॥

अथ कङ्काली गूढं निःशल्यां कामभोगसामग्रीम् ।
 आस्वाद्य निशामनयन्निःशब्दमहोत्सवोत्साहा ॥ ५० ॥
 प्रातर्विचिन्त्य युक्तिं सा गत्वा हृष्टभाण्डशालाग्रम् ।
 कामिजनकस्य वणिजः स्फीतार्थसमृद्धिमद्राक्षीत् ॥ ५१ ॥
 सोऽपि महाधनसंचयलाभविशेषेऽपि सद्गाहः ।
 पुत्रहृतहेमचिन्तासंतापात्कातरतरोऽभूत् ॥ ५२ ॥
 उन्नतवृसीनिविष्टः कोटित्रयलेख्यसंपुटीहस्तः ।
 अर्थिजनवदनदर्शनमीलितनयनप्रसक्तसततान्ध्यः ॥ ५३ ॥
 बन्धादिमोक्षणागतलाभपरित्यागयाचने वधिरः ।
 अत्यल्पपण्यदानप्रश्नप्रतिवचनजरूपने मूकः ॥ ५४ ॥
 तैलमलकलललाञ्छितमूषकजग्धार्घट्टुप्पिकाविकटः ।
 शीर्णोर्णाप्रावरणप्रलम्बघनकञ्चुकाञ्चलालोलः ॥ ५५ ॥
 नग्नोरुजानुजर्जरधूमारुणपृथुलशिथिलमोचोटः ।
 रूक्षश्मश्रुकलापस्थूलप्रचलल्लटुम्पकग्रन्थिः ॥ ५६ ॥
 निजगृहदिवसपरिव्यययाच्चागतकन्यकाप्रहारोग्रः ।
 रज्जुग्रथितबुभुक्षितमार्जारीरावनिर्दयप्रकृतिः ॥ ५७ ॥
 दूराद्व्रितकर्क्यमाणः स तया नासार्पिताङ्गुलीलतया ।
 ख्यातः स एव वणिगयमिति विदधे स निश्चितं तस्य ॥ ५८ ॥
 साथ शनैरुपसृत्य प्रविरलजननिर्मलावसरे ।
 तमभाषत भाण्डपते वक्तव्यं किञ्चिदस्ति मम विजने ॥ ५९ ॥
 पुत्रस्ते मुग्धमतिर्मृगशिशुरिव लुब्धकैर्विटैः कृष्टः ।
 हारितभूषणवसनः संध्यायां ह्यो मया दृष्टः ॥ ६० ॥
 दयया प्रवेशितोऽसौ मया स्वगेहं मनोहराकारः ।
 अविशत्क्षणं न जाने केन पथा मत्सुताहृदयम् ॥ ६१ ॥
 स तया स्नानानन्तररुचिराम्बरभूषणार्पणप्रणयैः ।
 राजार्हविविधभोगैः काम इवाभ्यर्चितो भक्त्या ॥ ६२ ॥

वंशजगौरवयोगात्सुवृत्तताश्लाघ्यरूपसंभारः ।
 कण्ठे हार इवासौ कृतस्तया गुणगणोदारः ॥ ६३ ॥
 कायपणार्जितवहुविधराजसुतामात्यबहुघनेन सह ।
 अधुना त्वत्तनयोऽस्याः स्वामी प्राग्जन्मसंबन्धात् ॥ ६४ ॥
 उचिततरसङ्गसुभगां [दृष्ट्वैव] कलावतीं रागयौवनोन्मत्ताम् ।
 तव हस्ते निक्षिप्तं स्त्रीघनसहितं मया गेहम् ॥ ६५ ॥
 यातायां मयि तीर्थं कंचित्कालं त्वया कलावत्याः ।
 मुद्रामुद्रितमखिलं सर्वस्वं पालनीयं तत् ॥ ६६ ॥
 अद्य तु भवता कार्यः पुत्रस्नेहात्क्षुषानुरोधाच्च ।
 अस्मद्ग्रेहे स्वल्पो भोज्योत्सवमङ्गलाचारः ॥ ६७ ॥
 उक्त्वेति साश्रुनयना कङ्काली तस्य वज्रहृदयस्य ।
 निपपात चरणयुगले सुतलाभविशेषतुष्टस्य ॥ ६८ ॥
 स च तामुवाच भद्रे सर्वमिदं हर्षकारि कुशलतरम् ।
 किं तु त्वद्गमनं मे नाभिमतं सह गमिष्यावः ॥ ६९ ॥
 परभोजननियमवता भोक्तव्यं त्वद्गृहे कथं नु मया ।
 संभोजनमूल्यं मे गृह्णासि तदा गमिष्यामि ॥ ७० ॥
 इत्युक्त्वास्या हस्ते दत्त्वा हृष्टः स रूपकं सार्धम् ।
 तामन्तः स्मितवदनां विसृज्य पश्चाद्ययौ भोक्तुम् ॥ ७१ ॥
 तत्र सुतं सविलासं दृष्ट्वा कान्तासनाथसंभोगम् ।
 निर्व्ययभोज्यसमृद्ध्या निश्चिन्तः प्रीतिमानभवत् ॥ ७२ ॥
 कर्पूरैलापरिमलरसवासितविविधभोजनं भुक्त्वा ।
 पीत्वा च भूरि मद्यं जगाद लुब्धः स कङ्कालीम् ॥ ७३ ॥
 सततं दिनव्ययं वः सर्वमहं समुचितं प्रदास्यामि ।
 एवंविधस्तु न पुनः कार्यः स्थूलव्ययारम्भः ॥ ७४ ॥
 इत्युक्त्वा स गृहं निजमगमद्गगनस्थलीकृषिकृताशः ।
 लाभप्रदर्शनं किल लुब्धधियां वञ्चनोपायः ॥ ७५ ॥

अन्येद्युर्दिवसव्ययमानेतुं कुटिलचेतसस्तस्मात् ।
 चित्तग्रहणाय निजां विससर्ज कलावती दासीम् ॥ ७६ ॥
 सुचिरात्समेत्य दासी शरावचञ्चत्सहिङ्गुकणभूर्जा ।
 हस्तेन विस्फुटन्ती कलावतीं सस्मितामवदत् ॥ ७७ ॥
 श्वशुरेण ते महार्घः प्रहितोऽयं भूरिभोज्यसंभारः ।
 उत्तिष्ठ कुरु विभागं निमङ्गयतां बन्धुवर्गश्च ॥ ७८ ॥
 तैलस्य तोलकमिदं तोलकयुगलं च चूर्णलवणस्य ।
 दत्त्वा मामिदमूचे भ्रुकुटीकुटिलाननः स परम् ॥ ७९ ॥
 तैलमिदं लवणमिदं शाकाय श्वेतिकाद्वयं दत्तम् ।
 वेश्यायाः किं कामी ददाति दिवसव्यये लक्षम् ॥ ८० ॥
 इत्युक्त्वा तत्प्रहितं दासी संदर्श्य थूत्कृतं बहुशः ।
 क्षिप्त्वा दूरे तन्मुखदर्शनमलिनां निनिन्द दृशम् ॥ ८१ ॥
 अन्येद्युः कङ्काली विचिन्त्य तद्वञ्चने सुखोपायम् ।
 प्रययौ कृत्वा विजने कलावतीं विदितवृत्तान्ताम् ॥ ८२ ॥
 सा वर्णमानमुद्रासदृशसमुद्गद्वयं विधाय नवम् ।
 एकस्मिन्नाभरणान्यन्यस्मिन्नुपलखण्डिकां विदधे ॥ ८३ ॥
 स्थूलतरतूलपटिकामावरणं प्राप्य भाण्डशालाग्रम् ।
 सा कक्षाञ्चलसंवृतसमुद्गयुगलावदद्वणिजम् ॥ ८४ ॥
 वाराणसीप्रयाणे नक्षत्रं क्षिप्रकृन्ममोपनतम् ।
 नास्ति पुनर्वसुनातरदर्शनमात्रं त्वयि गतायाम् ॥ ८५ ॥
 इदमाभरणं सर्वं समुद्गकन्यस्तमस्ति रत्नाङ्कम् ।
 स्त्रीबालधनं भवता प्राणसमं सर्वथा रक्ष्यम् ॥ ८६ ॥
 इत्युक्त्वा तत्सर्वं संदर्श्य पुनः सुमुद्रितं कृत्वा ।
 निक्षिप्य पुरः प्रचुरं सा तमवादीत्सहेलैव ॥ ८७ ॥
 पाथेयमतः पृष्ठालाभे न ममोपयुज्यते लक्षम् ।
 त्वं दातुमर्हसि सखे देवालयधान्यभुक्तिसंशोध्यम् ॥ ८८ ॥

इति लीलया ब्रुवाणा समुद्रयुगलस्य विनिमयं कृत्वा ।
 लक्षं क्षणाद्गृहीत्वा जगाम निजवेश्म कङ्काली ॥ ८९ ॥
 अथ निर्वर्तितकृत्यां ज्ञात्वा तामागतां वणिग्भवनात् ।
 शङ्खसुतं हर्म्यगता प्रोवाच कलावती विजने ॥ ९० ॥
 त्वयि मे हृदयकमस्मादन्तः सक्तं बलान्न निर्याति ।
 त्वं तु घनवान्विवाहं करिष्यसीत्येव मे शङ्का ॥ ९१ ॥
 दिनरमणीयः पुंसां जन्मजघन्यस्तु गेहिनीसङ्गः ।
 तदपि विवाहे मोहादविचारतरादराः पशवः ॥ ९२ ॥

नित्यप्रसूतिहतसुस्थिरयौवनेषु
 वेशोपचाररहितेषु मदोज्झितेषु ।
 गोष्ठीविलासरसकेलिनिरादरेषु
 दारेषु का स्मररुचिः कलहाङ्कुरेषु ॥ ९३ ॥
 जात्यैव कामिजनरञ्जनजीवितासु
 वेशोपचारनिरतासु ससौरभासु ।
 कामप्रमोदममकासु सविभ्रमासु
 वेश्यासु कस्य न रतिः सततस्मितासु ॥ ९४ ॥

कुरु मे प्रत्ययहेतोर्धनधारणपत्रिकां विवहे [त्वम्] ।
 विहिता सैव तवास्ते मत्तगजस्याङ्कुशशिखेव ॥ ९५ ॥
 इत्युक्तः स रमण्या स्थूलतरोज्जासपत्रिकामलिखत् ।
 नाम्ना विक्रमशक्तेर्नृपमहिषीभ्रातृपुत्रस्य ॥ ९६ ॥
 अथ शय्याभवनगतं प्रातः स्वयमेत्य कङ्काली ।
 जामातरमिदमवदन्मिथ्यैव सखेदवदनेव ॥ ९७ ॥
 आसन्नयौवनस्त्वं दुहितुर्मे यौवनं त्वया प्रायः ।
 क्षणितमलक्ष्यं स्त्रीणां गलति हि सहसैव तारुण्यम् ॥ ९८ ॥
 स्थिरयौवनाः प्रकृत्या पुरुषाः किल तालसालसंकाशाः ।
 ह्यः कन्यकाद्य तरुणी प्रातर्वृद्धा भवत्येव ॥ ९९ ॥

मासादधिकायातं दिनद्वयं पुष्पदर्शनस्नाने ।
 अथैव कलावत्या गर्भाशङ्काकुलं चेतः ॥ १०० ॥
 यौवनविभ्रमशापस्तनुनलिनीतुहिननिकरघनपातः ।
 प्रसवदिनं नारीणां पातकमुग्रं स्तनयुगस्य ॥ १०१ ॥
 प्रसवहृतयौवनानामधोमुखे लज्जयेव कुचयुगले ।
 भवति न पण्यवधूनां विक्रयचर्चा तृणेनापि ॥ १०२ ॥
 स्थविरस्त्वे पुरुषाणां भवन्ति सुखजीविकाः परिज्ञानैः ।
 यौवननाशे वेश्या यदि परमटति स्फुटं भिक्षाम् ॥ १०३ ॥
 तस्माज्जनकाभावादविकलमापत्स्यमाननिजविभवम् ।
 अधिकरणपत्रलिखितं प्रयच्छ सुमते कलावत्यै ॥ १०४ ॥
 इत्युक्ते कुट्टन्या सोत्साहः प्रीतये वणिक्तनयः ।
 आपत्स्यमानमखिलं प्रददौ हृष्टः कलावत्यै ॥ १०५ ॥
 अथ शिथिलादरया[स]द्वित्रैर्दिवसैः समेत्य कङ्काल्या ।
 कृतसंकेतः कङ्कः.....श्रुत्यै कलावतीमूचे ॥ १०६ ॥
 अयि रागदग्धहृदये कलावति व्रतवतीव कस्य त्वम् ।
 एष त्वामर्थयते ठक्कुरपुत्रो रणविलासः ॥ १०७ ॥
 देवगृहगङ्गादिविरस्तव सततप्रार्थनानुबन्धेन ।
 पदमुक्तिघन्यकाले गणयति चण्डं मकरगुप्तः ॥ १०८ ॥
 अद्यापि महामात्यः सत्यरथस्त्वत्कृते संमर्घदिने ।
 प्रहिणोति वस्त्रयुगलं न च प्रसादस्त्वयास्य कृतः ॥ १०९ ॥
 प्रेक्षणके त्वां दृष्ट्वा साहसराजेन राजपुत्रेण ।
 त्वद्गत[स]रभसमनसा वासवसेनावरुद्धिका त्यक्त्वा ॥ ११० ॥
 विरजसि वयसि नवेऽस्मिन्नेकश्चेदीप्सितस्तव स्वामी ।
 तर्कि यौवनभङ्गे ददाति कश्चिद्धनं मुग्धे ॥ १११ ॥
 याभिर्यौवनसमये रागेण धनार्जनं परित्यक्तम् ।
 ता एताः पर्यन्ते भस्मान्नीयश्चीवरिण्यश्च ॥ ११२ ॥

कुचकाञ्चनकलशवती नितम्बसिंहासना स्मितच्छत्रा ।
 एकपुरुषोपसेव्या नूनं त्वं रतिरमणराज्यश्रीः ॥ ११३ ॥
 मुक्तं मयास्य वित्तं दाक्षिण्यमिति प्रनष्टविभवेऽपि ।
 मा त्वं कृथाः सुमध्ये ह्यो मुक्तं नाद्य तृप्तिकरम् ॥ ११४ ॥
 दासी दासी तावद्यावत्पुरुषस्य किञ्चिदस्ति करे ।
 क्षीणधनपुण्यराशेर्दुष्प्रापा स्वर्गनगरीव ॥ ११५ ॥
 ह्यो दत्त्वार्थं कथमिव गच्छाम्यद्येति निवसते प्रायम् ।
 कः कुरुते वेश्यानां तत्क्षणधनदानभोग्यानाम् ॥ ११६ ॥
 इति कङ्कवदननिर्गतवचनशरैर्दारितो वणिक्तनयः ।
 निश्चेष्टः क्षणमभवद्वैलक्ष्याद्वीक्ष्यमाणः क्षमाम् ॥ ११७ ॥
 अथ शूलवन्धुनिधनव्यसनाद्यङ्गप्रसङ्गकथनाद्यैः ।
 शय्यावहारमकरोत्कलावती शङ्खतनयस्य ॥ ११८ ॥
 अद्य व्रतनियमो मे दुःस्वप्ननिरीक्षणात्परं मातुः ।
 षष्ठीप्रजागरेऽद्य च राजकुले तत्र मे शय्या ॥ ११९ ॥
 अद्य वयस्यासूनोश्चूडाकरणं मृगाङ्गदत्तस्य ।
 इत्यादिभिरपदेशैः सा प्रययौ कामिनां भवनम् ॥ १२० ॥
 त्वरिता ततः प्रभाते कदाचिदभ्येत्य कम्पविकलाङ्गी ।
 कङ्काली शङ्खसुतं जगाद भयसंभ्रमार्तेव ॥ १२१ ॥
 उत्तिष्ठ पुत्र तूर्णं व्रज दत्त्वा शिरसि किञ्चिदविभाव्यम् ।
 अस्मत्कृतेऽद्य यूनोः सपत्नकलहे वधो वृत्तः ॥ १२२ ॥
 नगरपतिर्विषमतरः कलावती मित्रमन्दिरं याता ।
 त्वं तु वणिक्सुत साधुर्धनगन्धे धावति क्षमापः ॥ १२३ ॥
 तूलपटीं त्यज पृष्ठाद्गुहाण तूस्तीं (?) घरद्वमालातः ।
 को जानीते वर्त्मनि किं कुरुते कः परिज्ञाय ॥ १२४ ॥
 इत्युक्ते कङ्काल्या मिथ्यैव विशल्यवेश्मकरणाय ।
 कृत्वा तदुक्तमखिलं पङ्कः प्रययौ कुमार्गेण ॥ १२५ ॥

वेद्यालताः सरागं पूर्वं तदनु प्रलीनतनुरागम् ।
 पश्चादपगतरागं पल्लवमिव दर्शयन्ति निजचरितम् ॥ १२६ ॥
 इति समयमातृकायाः कङ्काल्या बुद्धिसंविभागेन ।
 भुक्त्वा वणिजः सकलं कलावती पूर्णविभवाभूत् ॥ १२७ ॥
 इति बहुभिरुपायैः कुट्टनी कामुकानां
 कृतसुकृतविहीना वञ्चनां सा कृतघ्ना (?) ।
 वनभुवि मृगबन्धं हन्त पश्यन्ति नित्यं
 तदपि हरिणशावाः कूटपाशं विशन्ति ॥ १२८ ॥
 समयेन मातृका सा कृत्रिमरूपा कृता कलावत्या ।
 तन्नामैव निबन्धः क्षेमेन्द्रेण प्रबद्धोऽयम् ॥ १२९ ॥
 इति श्रीक्षेमेन्द्रकृतायां समयमातृकायां कामुकप्राप्तिर्नामाष्टमः समयः ।

सालंकारतया विभक्तिरुचिरच्छाया विशेषाश्रया
 वक्रा सादरचर्चणा रसवती मुग्धार्थलब्धा परम् ।
 आश्चर्योचितवर्णनानवनवास्वादप्रमोदार्चिता
 वेद्या सत्कविभारतीव हरति प्रौढा कलाशालिनी ॥ १ ॥
 संवत्सरे पञ्चविंशे पौषशुक्लादिवासरे ।
 श्रीमतां भूतिरक्षायै रचितोऽयं स्मितोत्सवः ॥ २ ॥
 अद्रिच्छिद्रविनिद्ररौद्रफणिनामत्रास्ति कालं कुलं
 मत्तास्तत्र वसन्ति दन्तिपतयः सिंहाश्रयेयं गुहा ।

१. तद्देशप्रसिद्धे लौकिकाब्दे. अर्थात् १०५० मिते ख्रिस्ताब्दे क्षेमेन्द्रेण समयमा-
 तृका प्रणीता. गतकलिवर्षेषु पञ्चविंशतिरहितेषु शतभक्तेषु यदवशिष्यते, स एव लौकि-
 काब्दः. तस्यैव सप्तर्षिसंवत्सरशस्त्रसंवत्सरादिनाम्ना काश्मीरादिषु पर्वतदेशेषु व्यवहारः.
 राजतरङ्गिणीकर्तापि प्रायो लौकिकाब्देन व्यवहरति. 'कलेर्गतैः सायकनेत्रवर्षैः सप्तर्षि-
 वर्यास्त्रिदिवं प्रयाताः । लोके हि संवत्सरपत्रिकायां सप्तर्षिमानं प्रवदन्ति सन्तः ॥' इति
 कस्यचित्पद्यम्. पञ्चविंशतिरहितः कलिगताब्दगणः सप्तर्षिसंवत्सरो भवति, तत्र शतस-
 ख्यया भङ्गनं तु केवलमङ्कसंकोचार्थमिति ज्ञेयम्.

इत्यार्तिप्रतिबद्धवृद्धशवरी वर्गेण मार्गाग्रगा
 यद्वैरिप्रमदाः सदा वनमहीगाढग्रहे वारिताः ॥ ३ ॥
 वीरस्यार्तदयाविधेयमनसः शीलव्रतालंकृते-
 निस्त्रिशः परदारकृज्जयविधौ यस्यैकार्यः सुहृत् ।
 तस्यानन्तमहीपतेर्विरजसः प्राज्याधिराज्योदये
 क्षेमेन्द्रेण सुभाषितं कृतमिदं सत्पक्षरक्षाक्षमम् ॥ ४ ॥

इति श्रीक्षेमेन्द्रकृता समयमातृका समाप्ता ।

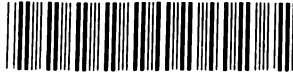

Library

IAS, Shimla

891.21Khs D 934 S

00006353